

ÇORUM © 1998 Mahmut Selim GÜRSEL,

[Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

lisansı altında yayınlanmaktadır. © ⓘ ⓘ ⓘ CC BY NC SA 4.0

Mahmut 1991

Selim

GÜRSEL

ÇORUM

SANAL KİTAPLAR

2017

ÇORUMLU 2000'DE YAZDIKLARI

YAZDIKLARIMIZ: 82

Osman ÜNSAL
ÇORUMLU 2000'DE
YAZDIKLARI

Mahmut Selim GÜRSEL
2017

YAZDIKLARIMIZ: 82

[ÇORUM](#) © 1998 [Mahmut Selim GÜRSEL](#) , [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](#) lisansı altında yayınlanmaktadır.  CC BY NC SA 4.0

Osman ÜNSAL
ÇORUMLU 2000'DE
YAZDIKLARI

Mahmut Selim GÜRSEL
2017

ISBN

PARA İLE SATILMAZ!

HAYAT HİKAYESİ

ÇAMUR ÇÖMLEK OLUNCA

**ÇORUM KÜLTÜRÜNDEN ANILARDA
KALANLAR**

ÇORUM TURİZMİ İÇİN EL ELE

ESERLER VE ESİRLER-I-

ESERLER VE ESİRLER -II-

ESERLER VE ESİRLER-III

KALDIRIMLAR VE KAPILAR

ÖNCE SEN

TARİH SOHBETLERİ -I-

TARİH SOHBETLERİ -II-

TARİH SOHBETLERİ -III-

TURİZM OLGUSU VE ÇORUM

V.ULUSLARARASI HİTİTOLOJİ KONGRESİ

YUNUS'ÇA SEVGİDE BULUŞMAK

TAKDİM

Bir kitabın doğması, o kitabı yazmaya kalkan kişinin amacına ve bilgi birikimine göre değerlendirilmesi uygun olarak görülmelidir.(1)

Elinizde bulunan bu çalışmanın sizlere ulaşması için günlerini veren bu çabası için şükranlarımı sunarken, bu çalışmada da benim ufacık bir katkımın da bulunması beni bahtiyar etmiştir.

Bu çalışma ile sizlerde bazı bilgileri edinmiş ve faydalanmış olarak uzun yılların birikimlerinden aydınlanacağınızı göreceksiniz. (2)

Bilgi; yazılmadıkça kaybolmaya açık birikimlerdir. Her insan bir kitaptır; onu okumamız gereklidir.(3)

Tanımadığımız ve anlamadığımız kişiler hakkında nasıl kararlar veremezsek; bir çalışmayı da incelemeden, okumadan karar veremeyiz.

Mahmut Selim GÜRSEL

(1) İnsan durup dururken yazmaz. Birikimini başkalarına lazım olur diyerek yazar. Aslında o yazmaz. Ona yazdıran; onu yaratandır!

(2) Kitap okuyan; muhakkak okuduğundan bir bilgi edinir. Yaşamında muhakkak o bilgi kendisine veya etrafına yardımını dokunacağını bilmez. Onu yaratan o öğrettiği bilginin yazıya dökülüp başkalarına aktarılacağını bildiğinden o kişiye o kitabı okutur. Bilgi böylece yayılır.

(3) İnancıma göre bizi tek kişiden yarattı. O ilk kişiye bütün ilimleri verdi. Bu ilimler şimdi gen dediğimiz ile hepimize bu bilgiler geçti. Herhangi bir kişi kendi geninde olan bu bilgileri kullanmaya başladıkça bilgileri genişler. BÜTÜN BİLGİLERİ öğreten her insan için belirli bilgiyi genişleterek kullanma yazgısını yazdığı için ancak o bilgiler ile gelişir. "her insan bir kitaptır."



Mahmut Selim GÜRSEL

1947 tarihinde babamın subay olarak bulunduğu Erzurum'da bir at arabasında doğum evine giderken doğmuşum. Babam Eminsü Ali Rıza Gürsel, annem ise Fahriye hanımefendi idi.

İlkokula İskenderun'da başladım. Ankara' da bitirdim. Ankara Yenimahalle Ortaokulunun birinci sınıftasında babamın emekli olmasından dolayı 1960 yılında Çorum'a gelince Atatürk Ortaokuluna devam ettim. Babamın "oku da oğlum ceketimi satar seni okuturum" diyerek bana yaptığı

nasihatleri ters tepki yaptı, okumuyorum diyerek okulu birinci sınıfta bıraktım.

Marangoz çırağı olarak Azmi Başar ustanın yanına girdim. Askere gidene kadar ustanın yanında çalıştım.

1967 tarihinde askerlik dönüşü, Ankara Emniyet Müdürlüğünde teknisyen olarak göreve başladım. Ortaokulu dışarıdan 2 yılda bitirdim. 1972 tarihinde Polis Memuru olarak Ankara'da çeşitli şubeler ve karakollarda çalıştım. 16 Eylül 1973 tarihinde Selma (Kurşuncu) Hanımefendi ile evlendim.

1978 yılında naklen Çorum İl Halk Kütüphanesine Memur olarak geçtim.

Dışarıdan Çorum Ticaret Lisesini iki yılda bitirdim.

Kendi kendime Osmanlıcayı öğrenmeye uğraştım, Hat sanatı ile biraz ilgilendim 150 ye yakın Ser levham var, Çorum Güzel Sanatlar Galerisinde ve Kütüphane salonlarında bu levhaları sergiledim.

03. 08. 1988 tarihinde İl Halk Kütüphanesi Müdür yardımcılığına atandım. 1990 tarihinde kütüphanelerdeki kitapların tasnifi ile ilgili 10 yıllık bir araştırmamı "Alfabetik Onlu Tasnif Fihristi

(Dewey)" kitap haline getirip Kültür Bakanlığına sundum. Kitabımdan Türkiye'deki bütün kütüphanelere dağıtılmak üzere 1000 adet satın aldılar.

1993 yılında Türkiye'deki bütün kütüphanelerde bulunan "El Yazması" kitapların Ankara Milli Kütüphanesine toplanma kararı veren Kültür Bakanlığına karşı Çorumlu hemşerilerimi haber dar ettim, mahalli radyodan ve gazeteler ile parti il Başkanlarını ile Millet Vekilimiz Adnan Türkoğlu ve Belediye Başkanımız rahmetli Turan Kılıççıolu' nun destekleri ile el yazma kitaplarımızın Çorum'da kalmasını sağladım!

Açık öğretim için üniversite sınavlarına girip kazandım. İkinci sınıfta iken 25 Nisan 1994 tarihinde Tatvan Bitlis'e Müdür olarak tayinim çıktı, tayin edildiğim yere gitmeyerek emekliliğimi istedim.

İlkokul sıralarında okuyarak pilot olmanın düşlerini kurardım. Bu hayalim gerçekleşmedi. Şu anda emekli memurum. Marangozluk, oymacılık, Polis Memurluğu, Memurluk ve idarecilik yaptım. Her çalıştığım meslekte çeşitli önemli olaylar oldu ise de son çalıştığım kurumda bence; en önemli bir

hatıramı anlatmak istiyorum: Kütüphanedeki çalışmalarım ve "El Yazması Kitaplar"ın Çorum'da kalması için verdiğim çabalar neticesinde Bitlis Tatvan'a tayin edilme olayım beni çok yıktı. Fakat bu üzüntümün boş olduğunu zamanla gördüm. Rabb'imizin izni ile Hacca gitmek nasip oldu, iki kitap daha yayımladım ve elinizde bulunan bu derginin çıkmasına vesile oldum. Mesleklerin insanlara sağladığı maddi avantaj olarak, evinizi geçindirecek, namerde muhtaç etmeyecek avantajından başka, manevi olarak; sizin yaptığınız işlerle ilgili karşılaştığınız problemleri değerlendirerseniz avantajların neler olabileceğini hayat okulundan öğrenmiş oldum.

Yazı yazmaya beni kimse teşvik etmedi Kütüphane için hazırladığım kitap beni yazmaya teşvik etti. Yazılarım mahalli basında yayımlandı. Yazılarımdan dolayı bir ödül almadım; fakat kitapları ve bu dergi benim için en büyük ödüldür.

İdealim: Çorum'a tam teşekküllü bilgisayar ortamında bir kütüphane kazandırmaktır. Bu idealim yüzünden tayinim çıktı. Yayımlanmış dört çalışmam bulunmaktadır. Bu "Alfabetik Onlu Tasnif Fihristi (Dewey)", Bakanlığa sunulmuş;

"Alfabetik Türk ve Yabancı Yazarlar Fihristi" ve "Ne Nerede Başlıklı Arama Fihristi" basım için hazır beklemektedir. Yazılarımda daha çok araştırma dalı ile makale türüdür. Tiyatro çalışmalarım, şiir ve hikâyeye denemelerim bulunmaktadır.

Benim okuyucularıma diyeceklerim şudur ki. Doğru bildiğiniz konuları savunun. Bu savunmanız size belki tepkiler getirecektir. Bu tepkileri inceleyerek doğru olup olmadığını araştırın.

Çalışmalarım: SİTEM:

<https://gurselyayin.com> E-POSTAM:
corumlu2000@gmail.com



Osman ÜNSAL

İnsanların en çok zorlandıkları kendilerinden söz etmektir. Ama ne var ki zaman zaman bu da gerekli oluyor. Böyle bir durumla karşılaşınca aklıma hep Yunus'un "Ete kemiğe büründüm. Yunus suretinde göründüm" deyişi gelir. Belki ciltlerce kitap yazılsa ,yine de yalın, böylesine kapsamlı ve böylesine veciz anlatamaz bir insan kendisini, Yunus'un Yunus'ca anlatımı hariç. İnsanlar büyüdükçe tevazuları ile daha da büyürler. Merhum Mehmet Akif Ersoy'un "Sessiz yaşadım kim beni nereden bilecektir" deyişi gibi.

Güzel geleneklerimizden biri olan bu alçak gönüllülüğü ecdadımız hayatlarında da geniş anlamıyla uygulamışlardır. Kültür mirasımız camiler, saraylar, köprüler, türbeler, mihrablar,

mimberler, ciltler, tezhipler, besteler, şiirler yapan, yazan bu insanlar benlik duygusu, gururlanma olmasın diye adlarını bile gizlemişler.

O hayranlıkla izlediğimiz eserlerinin görünmez bir köşesine "Hakir-ül fakir" ibaresini yazıp geçmişlerdir. Günümüzde yavaş yavaş terk edilen bu anlayış yüzünden pek çok sanatçılarımız adından ve kimliğini bilmekten bizi yoksun bırakmıştır.

Biz sıradan insanlarsa olağan işlerimizi marifetler gibi anlatır payeler çıkarırız. Bende böyle bir sürçü lisan ettimse af ola.

Çocukluğumuzda dinlediğimiz masallar hep " Bir varmış, bir yokmuş " diye başlardı. O çocuk dünyamızda sihrini kavrayamad ığımız, ne saç ma diye nitelediğimiz bu deyim; sevdiklerimiz, dostlarımız birer, birer çekip gittikçe aramızdan, engin manasını içimiz burkularak daha bir kavırıyoruz.

Nüfus cüzdanımda 1944 Çorum doğumlu olduğum yazılı. Anamın dediğine göre Zemheride doğmuşum, beni 1 yaş küçük yazdırmışlar, ekmek karneyleymiş, şeker 5 liraya çıkmış uzunca bir süre çayı kuru üzümle içmişler. Sen doğduktan

sonra pek yokluk çekmedik derdi. Eee ; kolay değil II. Dünya Savaşı'nın en şiddetli günleri, dünya cehennem gibi, düşman sınıra dayanmış.

1962 de Çorum Lisesini bitirdim. O yıl Ankara Üniversitesi merkezi sınav sistemine geçti ve ilk bize uygulandı. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji bölümüne girdim. 1967 de bitirdim. Çocukken zabıt olacağım dermişim, nasip işte Arkeolog oldum. Kütahya ve Çorum müzelerinde uzman olarak çalıştım. Meslek hayatımda Aydın-Milet, Çorum-Alacahöyük, Çorum- Boğazköy, Kütahya-Aizanı, Adıyaman-Horis, İçel- Gülnar, Muğla-Kaunos ve Çorum-Pınarçay kazılarına katıldım.

1977 de Çorum İl Kültür Müdürlüğünü, 1989 da Çorum İl Turizm Müdürlüğünün ilk Müdürlüklerini yaptım, kuruluşlarını gerçekleştirdim.

1994 yılında Çorum İl Turizm Müdürü iken emekli oldum.

Çorum 1973 - 1990 Çorum İl Yıllıklarının ve bazı dergilerin hazırlanmasında görev aldım ve mesleki yazılar yazdım. Evli ve 3 çocuk babasıyım.

Bizim kuşaklar belki dedelerimizin, babalarımız kadar yokluk çekmedi. Ama, ben 50 yılda ülkemizin tarım toplumundan, sanayi toplumuna, köy yaşantısından şehre, manyatolu telefondan, cep telefonuna, gaz lambasından elektriğe, stabilize yoldan otoyola, renkli televizyona, bilgisayara, internete kısaca geleneksel toplumdan, modern topluma geçti. Bizim kuşaklar da hiçbir şey yapmayanlar bile toplumdaki bu büyük sosyal, kültürel ve ekonomik değişimde köprü oldu. Bu direnci, bu enerjiyi, bu uyumu gösterdi, bu fonksiyonu icra etti.

Internet'te yazarımız corumlu2000 Aylık Kültür Sanat Tarih ve Edebiyat Dergisinde yazıları yayınlanmıştır.

ÇAMUR ÇÖMLEK OLUNCA

Toprak suyla buluştu çamur oldu. Çamurdan çanak-çömlek yapıldı. Sanatlar başlangıçta insanların doğadan esinlemeleri, gördükleri ve gözlemlediklerini yetenekleriyle birleştiren meydana getirmişler. Resim sanatı insanların çevrelerinde gördükleri insanları, hayvanları, ağaçları yaşadıkları mağara duvarlarına çizmeleriyle başlamış ve gelişmiştir.

Müzik duyduğu ya da çıkardığı sesleri melodileştirmesi ona bir ritim kazandırmasının ürünüdür. Yazıda da önce anlatmak istediği şeylerin resimlerini sıralamış, sonra bu resimler sembolleşerek cümle, hece ve harf olarak belli bir süreçten geçmiştir. İnsanlık tarihinde bugün çocuklarımızın okuma yazma öğrenirken izlediği metodun aynısını yaşamıştır. Önce cümle, sonra kelime, sonra hece ve en sonunda da harf keşfedilmiştir.

Bizim çanak-çömlek; batılıların “seramik” dediği çamurun biçimlendirip pişirilmesiyle meydana getirilen bu sanatın farklı bir özelliği vardır. İnsanoğlu bunu doğadan örnek almadan

kendi akli, kendi tasavvurunu kullanarak yapmıştır. Formları, biçimleri, şekilleri, kendi prototipini örnek alarak geliştirmiştir.

İlk örneklerini M.Ö;7. binlerde Neolitik Çağda görmeye başladığımız çanak çömlekler, günümüze kadar devam etmiştir. Her devirde, her bölgede, her kültürde bol ve yaygın olarak kullanılan seramikler geçmişin aydınlatılmasında, tarihlendirmede en önemli belgelerdir. Kültürleri, sanatları, inançları, sosyal yaşamları, savaşları, istilaları, yangınları, afetleri, vb. tarihin tanıkları gibi araştırmacılara, bilim adamlarına ifşa etmişlerdir. Tarih öncesi devirlerde en başta, yazıdan sonra ki devirlerde ise yazılı belgelerin yetersiz kaldığı yerlerde en az bu belgeler kadar geçmişi tanıma ve tespitte imdada yetişmişlerdir.

Tarihi süreç içerisinde ilk önce çamurdan yapılarak, güneşte kurutularak kullanılan çanak-çömlekler daha sonra ateşte pişirilerek daha dayanıklı hale getirilmiştir. Bir süre sonra astarlanmış, perdahlanmış, boyanmış, sırlanmış, tek renkten çok renge ulaşmış, üzerine desenler, motifler yapılmış, biçim ve formları zenginleşmiş. Üzerine kabartma süsler konulmuş, insan ve

hayvan biçimli formlara girmiştir. Çanak-çömlek yapımında çark kullanımı başlayınca, form ve biçimleri daha düzgün, standart bir hale gelmiş ve seri üretime geçilmiştir. Giderek çamuru özel hazırlanmış, yapan, pişiren, boyayan, resimleyen ve tabi kullananlar eserleriyle uygarlık tarihinde yaşamayı başarmışlardır.

Bu sanatın tarihi sürecine bir genel bakış atarsak:

Neolitik Çağ kaplarının en güzel örnekleri Burdur- Hacılar'da bulunmuştur.

Çorum'da yaygın yerleşim Kalkolitik Çağda başlar. Bu döneme ait ele geçen çanak ve meyvelik biçimindeki kaplar elde yapılmıştır. Örneklerine Alacahöyük ve Kuşşaray başta olmak üzere pek çok yerde rastlanmıştır.

Tunç Çağı kapları çanaklar ve üzeri de hafif çıktılar olan tencere tipi çömleklerdir. Astarlı ve perdahlı kaplar her yeri aynı oranda pişmemiştir. Yüzeylerinde çizgi desenlerde görülür. Alacahöyük başta olmak üzere Boğazköy, Eskişehir, Yenihayat, Kalınkaya vb. bolca ele geçmiştir. Bu devir yerleşim yerleri Anadolu genelinde olduğu gibi Çorum'da da büyük bir yangın geçmiştir.

Hititler de kapların çeşitleri, tipleri, formları çok zenginleşmiştir. Yapımlarında çarkın kullanıldığı, toprak kalitesinin homojenleştiği, daha iyi pişirildiği görülür. Kartal gagalı testiler bu dönem için karakteristiktir. Kırmızı ve bej astar ve boya yaygındır. Başta Boğazköy ve Alacahöyük olmak üzere il sınırları içinde pek çok yerleşim alanında bol bulunur. Ayrıca bu devirde başlangıçta ölü gömmede, depo ve ambar olarak kullanılan küplerin insan boyundan yüksek olanları vardır. Bu küpler halka şeklinde çamurların üst üste konup birleştirilmesi ile yapılmış, yapıldığı yerde kurutulup pişirilmiştir. Üzerlerine çamur halkalardan yapılışlarından doğal sonucu boğumlar, ağız kısımlarında çizgi desenleri vardır. Bu devirde pişmiş topraktan yapılmış banyo küvetleri sosyal yaşantıyı anlatması bakımından ilginçtir. Yine hayvan biçimli kaplarda bu devir için sözü edilmesi gereken pişmiş toprak eserlerdir.

Frig kaplarında yonca ağız modası hakimdir. Ayrıca maden sanatındaki gelişmişliğe paralel olarak siyah boyalı maden süsü verilen kaplarda yaygındır. Bu devirde çanak-çömleğin çok renkli olduğunu üzerine insan ve hayvan figürlerinin

kondugu, savaş ve av sahnelerinin resmedildiğini görürüz. Alaca Pazarlıda'ki Frig yerleşim yerindeki kazılarda, pişmiş topraktan yapılmış parmak kalınlığında çiviler, çamur içine batırılmak suretiyle kullanılan ilk mozaik uygulamasına rastlıyoruz. Ayrıca karo biçiminde yine pişmiş topraktan renkli ve üzeri resimli levhalar bulunmuştur. Bunlar bugünkü  ini ya da fayanslar gibi duvar dekorasyonunda kullanılmışlardır.

Galat kaplarında bej renk ve çizgiler karakteristiktir.

Miken kaplarının yüzeylerinde siluet biçiminde insan ve hayvan figürleri resmedilmiştir.

Yunan seramik sanatında siyah figür, kırmızı figür diye iki ekol doğmuştur. Siyah figür de desenler boyanıp diğer kısımlar kiremit renginin tabii haliyle bırakılmış, kırmızı figürde ise desenler kiremit renginde bırakılıp boşluklar boyanmıştır. Bu dönemde vazo ressamlığı gelişmiş, ressamlar boyadıkları vazolara adlarını bile yazmışlardır. Amasis ve Exsekias bu yolla adlarını öğrendiğimiz vazo ressamlarıdır.

Vazolar üzerinde tarihi ve mitolojik konular resmedilmiştir. Bunların en yaygını Poseidon ve

Dianisos le ilgili sahnelerdir. Fransuva vazosundaki resimde Truva Savaşıyla ilgili tarihi bir olay yer alır. Savaş kıyafetiyle Aşıl dama oynamaktadır.

Büyük İskender'le başlayan Hellenistik devirde seramiklerin hamur kalitesi en üst seviyeye çıkmış ve bu yüzde seramikler daha ince ve zarif bir hal almıştır. Kabartma desenli kaplar bu devir için karakteristiktir.

Roma ve Bizans'ta üst tabakalarda daha çok kıymetli madenlerden ve camdan yapılan kaplar revaç g rm ştur. Seramikler halkın günlük hayatında ise yoğun biçimde varlığını s rd rm ştur. Çanak testi ve küplerin yaygın olduğu bu devirde kaplarda kalite ve zarafet nispeten önemini yitirmiş, sadece günlük ihtiyaca cevap verecek halde devam etmiştir. Taşra yaşamında cam kaplar ve şişelere rastlanmıştır. Bunların mezar hediyesi olarak kullanılanları bolca ele geçmiştir. Pişmiş topraktan yapılan tuğla ve k nkler inşaat alanına girmiştir.

Bizans'tan başlayarak da küp ve çömleklerin sırlanmaya başladığı görülür.

Selçuklularda  anak-çömlek, testi ve kandiller sırlı ve boyalıdır. Camii, minare ve saraylarda

kullanılan firuze renkli çini mozaikler sevilen dekoratif unsurlardır.

Osmanlılarda seramik sanatının yanında çini sanatı çok büyük bir mesafe kazanmıştır. Halk çanak-çömlek kullanmaya devam ederken, saray ve üst tabakalarda çini vazolar tercih edilmiştir. Çini sanatında gerek teknik, gerek motif zenginliği doruk noktasına ulaşmış, çiniler cami, saray başta olmak üzere mimarinin birinci dekoratif malzemesi olmuştur. Tarih boyunca tekamül eden seramikteki biçim ve formlar, çinide, tabak ve vazolar;cam sanatında da gülaptanlar ve çeşmi bülbüllerle Osmanlı saraylarında zirveye ulaşmışlardır. Geleneksel çömlekçilik ise taşra yaşamın-da günümüze kadar sürmüştür.

... ve asırlarca kurumuş dudakları serinleten testiler soğutuculara görevi teslim edip, sessizce tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

ÇORUM KÜLTÜRÜNDEN ANILARDA KALANLAR

Çorum'un son yarım yüzyılında, zaman zaman ayrı kalsak da çocukluğumuzu, gençliğimizi sinesinde yaşadık. Ekmeğini yedik, suyunu içtik, havasını soluduk.

Kültürümüzde, bilgimizde, becerimizde, kişiliğimizde, hayallerimizde, umutlarımızda etkisi oldu, izleri kaldı. Yeri geldi bu kenti ne çok sevdiğimizi, beğendiğimizi dile getirdik, yeri geldi rüzgârından, tozundan, çamurundan şikâyetçi olduk. Ama bir süre uzak kalınca, inanın tozunu da, toprağını da özledik. Yahya KEMAL'in “Ankara'nın en çok İstanbul'a dönüşünü severim” dediği gibi, biz de en çok bu kente dönüşümüzü özledik. Gelip de Hasan Paşanın Saat Kulesini görünce, içimize bir ferahlık çöktü, kendimizi daha bir güvende ve huzurlu hissettik. Toprağından mı? Havasından mı? İnsanından mı bilinmez...

Bu şehrin geçmişinde kalan zengin kültürünü, tarihini, sanatını. sosyal yaşantısını, folklorunu, dikkat çeken alışkanlıklarını ve bütün bunların

bende bıraktığı izlenimleri bir biçimde aktarma ihtiyacını duydum. Ama bu değerlerden söz ederken, aşırı detaya girmeden, herkese hitap edebilecek bir perspektif içinde ele almaya özen gösterdim. Aynı zamanda, bu değerler üzerine araştırma yapacaklara bir ipucu olabilsin istedim. Bu yazıda mutlaka, eksiklikler, unutilanlar, yanlışlıklar olacaktır. Ne var ki bunlar benim bildiklerim, benim gözlemlerim, benim bakış açım ve benim anımsayabildiklerim. Başkaları da çıkar eksikleri ve unutilanları yazar. Kültür tablosunun eksik motifleri bir bir tamamlanır. Şairin dediği gibi:

“Kâmil’e malum olur bir cüz ile ahval-i kül,
Bir gülistan nişan için yeter bir tane gül”
Gülü sunmak bizden,gül bahçesini keşfetmek
sizden....

KAĞNILAR

Bir zamanlar, Çorum'da gün kağnı sesleriyle başlardı. Özellikle sonbaharda çok sayıda kağnı civar köylerden hareket eder, gecenin sessizliğini bir çığlık gibi yırtan kağnı seslerine, gün ağarırken horoz sesleri eklenirdi. Çorum'un unu, buğdayı,

bulguru, samanı ekseri kağnılarla taşınırdı. Kağnılar... Tekerleğin icadıyla birlikte yola koyulan ve binlerce yıldır sırtına aldığı bu ağır yükü bir yerlerden bir yerlere taşıyıp duran kağnılar... Üçgen gövdeli, disk biçimli kalın ağaç tekerlekli, okuna bir çift öküz koşulan bu ulaşım araçları, tarih boyunca uygarlık yolunun lokomotifi olmuştur. Dünyanın dört bir yanındaki insanlığın gurur abideleri saraylar, tapınaklar, kaleler, piramitlerin tonlarca ağılıktaki taşlarını, sütunlarını, direklerini, heykellerini taşıdılar. Kağnılar, savaşta cephanemizi, yaralılarımızı, yükümüzü, umudumuzu, hayallerimizi sırtlandılar. Yıllar boyu şairlere ilham, öykülere malzeme oldular.

Şehre birer, ikişer girmeye başlayan kağnılar, sokağın başına ulaştıklarında, kaldırım taşlarında ağır aksak sekmeye başlayınca, sesleri değişip, ritimleri bozulurdu. Belki asırların yorgunluğunu dile getirmenin bir başka yoluydu bu.

Şehre giren kağnılardan bazısı bir samanlığın önünde durur. Çetenden savrulan samanlar güneş ışığında altın renkli kar taneleri gibi uçuşurdu. Kağnıların kimisi bir handa konaklar, kimi doğrudan yükünü pazara indirirdi. Akşama doğru

işlerini bitirip geldikleri yöne doğru yola koyulan kağnıların kayboluşunu, gitgide azalan duyulmaz olan iniltileri izlerdi.

Son yıllarda toplum hayatından tamamen çekilen kağnılardan uzak dağ köylerinden birinde hâlâ kaldı mı bilinmez? Ama 80'li yılların başında, son kalanlardan bir tanesi Alaca Höyük Müzesine kazandırıldı. Şu anda teşhirde. Gelecek kuşaklara ziyaret sırasında anlatılacak çok şeyi olmalı...

O zamanlar ne çevre kirliliği vardı, ne trafik sorunu. Arnavut kaldırımlı dar sokaklarda kağnıların yanında at,eşek arabaları ve faytonlar dolaşırdı. Varlıklı ailelerin yaylı denilen üzeri tenteli daha süslü özel arabaları vardı, onlarla bağlara ve sayfiye yerlerine gidilirdi.

Faytonlar şehir için de taksi görevi yapardı ve düğün konvoylarının vazgeçilmez araçlarıydı. Günün belli saatlerinde fay tonlara kurulup şehrin caddesinde bir aşağı, bir yukarı hava atanlara da sıkça rastlanırdı. Bu araçların her türlü aksamı Çorum'da yapılırdı. Bu amaçla arabacı, demirci, nalbant, saraç arastaları ve esnafı vardı.

Bugünlerde kağnıların peşinden arabalar ve faytonlarda yavaş yavaş kaybolmaya başladı. Şehir sokaklarındaki kaldırımlar asfalta dönüştü.

Arabaların tekerleklerine sına demiri yerine lastik, atların arkasına şehri kirletmesin diye torba takıldı. Arabalara hâlâ şehrin dış mahallerinde rastlanıyor. Faytonları turistik eşya gibi festivallerde görüyoruz. Bunlarla birlikte, sıcak demirciler, arabacılar, nalbantlar kalmadı. Saraç esnafından iş değiştirmeyenler kemer, çanta vs. ile sanatlarını sürdürmeye çalışıyorlar.

Ve Hasan Paşanın Saat Kulesi gonklarını artık vurmasa da, duyulmasa da akıp giden zamanın hesabını tutmaya devam ediyor.

ÇORUM TURİZMİ İÇİN EL ELE

Turizm ekonomik değer olarak çağımızın en büyük sektörlerinden birisidir. Ülkeler turizm stratejilerini yaparken, daha çok turist, daha çok gezdirme, daha uzun süre konaklama ve daha çok harcama yaptırmak üzerine kurarlar. Ancak turizm gönüllü bir olay olduğu için, insanların ilgi duyacağı değerlerin zenginliği ve onları memnun edecek davranışlarla doğru orantılıdır. Bir ülke ya da bir belgenin turizm pastasından beklenen payı alabilmesi için şu üç unsur çok önemlidir.

1-Turizm değerlerinin zenginliği.

2- Tanıtım.

3- Pazarlama.

Ülkemiz turizmde son on beş yılda yeterli sayılmasa da belli bir mesafe almıştır. Ancak bu Çorum Turizmine yansımamıştır. Bunda son on yıldır çoğu Doğu Anadolu turlarının aksamasının payı da az değildir.

Yukarıda belirttiğimiz üç unsura Çorum perspektifinden bakarak turizmimizdeki

tıkanıklığın nerede olduğunu ve nasıl aşılabileceğini görmeye çalışalım.

TURİZM DEĞERLERİMİZİN ZENGİNLİĞİ:

7 bin yıllık çok zengin bir tarihi geçmiş ve bunun sonucu Çorum kelimenin tam anlamıyla bir AÇIK HAVA MÜZESİ konumundadır. Boğazköy gibi bir Hitit Başkenti, Alacahöyük, Ortaköy, Eski yapar, Pazarlı, Kuşsaray ve. Gibi bilimsel araştırma yapılan önemli merkezler. Kargı, Osmancık, Bayat yaylaları gibi doğal harikalar. İncesu Kalyonu, Damlataş Mağarası, cami, türbe, köprü, han, hamam, kaya mezarı, saat kuleleri,kaleler gibi anıtlar. Ayrıca zengin el sanatları ve folklorik değerler 3 müze ve yazılı kaya gibi dünyada başka örneği olmayan bir açık hava tapınağı vb. Bu zenginlik ne yazık ki Bursa'daki bir asırlık çınar kadar turist çekmiyor! Demek ki sorun turizm değerlerinde değil. Derhal zenginleştirilebilir kış turizmi, spor, gençlik, kongre,festival vb. Gibi.

PAZARLAMA:

İşte, bence Çorum turizmindeki asıl tıkanıklık pazarlamadır. Hani derler ya: Un var, yağ var, şeker var ama bir türlü helva yapamıyoruz. Tıpkı

öyle, yukarıda turizm zenginliklerimizi birkaç isimle anlattık, onların her birini anlatmak için ciltlerce kitap yazılabilir. Bu değerleri varlığından pek çok kimsenin haberi ve bilgisi var ama bir türlü onları görmeye gelmiyorlar ya da yeteri kadar gelmiyorlar. Peki bu nasıl çözülür? Burada şunu hemen belirtmeliyim ki konunun resmi görevlileri en üsten, en alt kademeye kadar onlar yapması gerekenlerin çok üstünde aktif ve olağan üstü çaba harcıyorlar. Onları takdir duygularıyla alkışlıyorum. Ama herkesin yapması gereken sadece onlardan beklersek hem onlara haksızlık ederiz, hem de doğal seyri içindeki izlediğimiz gelişmeyle yetinmek zorunda kalırız. Turizmi gelişmiş bölgelerimizde inceleyenler bilecektir, toplumun her kesimi olayı benimsemiş ve her davranışları bu gelenlerin ilerideki yıllarda daha çok sayıda gelmelerini sağlama yönünde ortak bir bilinç halindedirler.

Turizm olayının eğitim yönü vardır, kültür yönü vardır. Ama önce toplum olarak konuya sahip çıkılmalı, resmi, özel, medya, işçi, çiftçi, esnaf, memur bir ortak bilinç oluşturmali, bunu Çorum'un ve Çorumlunun bir görevi saymalı ona göre çaba

harcamalıdır. Bilinmelidir ki herkes, bundan faydalanacak, ekonomik, sosyal ve kültürel fayda katlanarak kendisine dönecektir. Yoksa yılda bir defa bir toplantı düzenlemekle dar bir çevre içinde gündeme turizm olayını getirip anlatmakla iş bitmez.

Ne yapmak lazım ? Hemen bir çırpıda aklımıza gelenleri birkaç şey sıralayalım.

Önce turizm haftası etkinliklerine halkı alalım.

Tesisleri sayı ve nitelik olarak artırıp, turizm organizasyonları oluşturulmalı.

Yerel radyo ve TV'lerde turizm değerlerini görmemizi öğütleyen resim, slogan vb. şeyler yer almalı, belgeseller yaptırıp yayınlanmalı.

Çorum'da üretilen her ürünün çimento, leblebi, un, yem vb. ambalajlarına Boğazköy, Alacahöyük gibi yerleri görmeye davet eden resim, yazı bantları eklemeli, yanında broşür vb. şeyler konulmalı.

Her evde, işyerinde, vitrinlerde Çorum turizmiyle ilgili yazı, resim asılmalı, herkes müşterisine, muhatabına bir dakika da olsa söz edip konuyu gündemde tutmalı.

Her hafta sonu belediye ve şirketler en az bir otobüs kaldırmalı ve halkı belli bir süre ücretsiz Alacahöyük, Boğazkale'ye götürmeli.

Herkes dışarıdan kendilerini ziyarete gelen eş, dost, akrabasını tarihi ve turistik yerleri gezdirmeli.

Gerek resmi, gerek özel sektör temsilcileri Çorum'a gelenlerle yapacakları toplantıların programlarına turizm konusunu almalı, oraları gezdirmeli, bu konuyu en az diğer iş konusu kadar önemli saymalı ve bunu toplantı yaptıklarına hissettirmeli.

Oteller müşterilerini bir gün daha fazla kalmaları için ücret indirim yapmalı, onların yaylaları ve diğer yerleri gezmeleri görmeleri karşılığı onlara sağlayacağı avantajları duyurmalı.

Bu ve buna benzer pek çok şey yapılabilir ve ortak şuur oluştuğunda sorun zaten çözülmüş olur.

Başarının sırrı beraberliktir.

ESERLER VE ESİRLER -I-

Bilim ve teknikle İnsanlık Tarihi boyunca sürekli bir gelişme ve ilerleme vardır. Bu ilerleme insanın çakmak taşı parçasını bir sopanın ucuna takarak, ilk silahı balta veya mızrağı yaptığı andan itibaren başlamıştır. Bazı çağlarda bu ilerleme oldukça yavaş olmuş, yazının icadı için binlerce yıl geçmiş, demiri elde edebilmek için yüz yıllarca uğraşılmıştır.

Tekerleğin, barutun, pusulanın, elektriğin keşfi uygarlık tarihindeki aşamalardan hafızamıza hemen takılıverenlerden bazılarıdır. Oysa günümüz dünyasındaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler baş döndürücü bir hızla devam etmekte, artık bir insanın bunu takbi ve kavrayabilmesi bile çok güçleşmiştir. Ancak kendi branşında, kendi ilgi ve uzmanlık alanında olanlarda bile takipte zorlanmaktadır. Bu günkü bilim, dünden ileride, yarından geridedir. Bu hep yukarı doğru çıkan bir grafik çizgisi gibidir.

Belki bazılarının aklına yeryüzünde hala ilkel bir biçimde yaşayan bazı kabileler gelebilir. Ancak, o durum çok farklıdır. O topluluklar bilim ve teknolojiadaki ilerlemeyi yaşamlarına uygulamadıkları için böyle yaşamaktalar. Yoksa bilim evrenseldir ve geri dönüş yoktur. Belki elektriğin varlığından bile habersiz olan topluluklar onu yeni den keşfedecek değillerdir. Sadece zamanı geldiğinde ve imkanları el verdiğinde transfer edip kullanacaklardır.

Sanata gelince; durum bilim ve teknikten çok farklıdır. Sanatta sürekli bir ilerlemeden söz edilemez. O belli bir devir veya dönemde başlar, gelişir, zirveye ulaşır, geriler sonra bir başka etki meydana getirir, aynı seyri izler zirveye ulaşır ve geriler. Yoksa şu devir sanatı, şu dönemden geridir veya ileridir denemez. Bu kıyas aynı devir, aynı ekol için kullanılabilecek bir değerlendirmedir.

Sanat oluşmasında, o çağın ya da dönemin kültürü, dini telakkiler, hayat tarzı, sosyal ve siyasal durum, coğrafya, geçmiş ve çağdaş sanatlar çerçevesindeki olaylar sanatçının fikri ve hissi yapısı sanat eserinin meydana gelişimini etkiler. Yunus'u da, Sinan'ı da, Nedim'i de yukarıda anlata

geldiğimiz şartlardan ayrı tutamayız. Belki kişisel olarak bir türü, bir ekolu, bir sanatçıyı diğerine tercih edebilir, onu daha çok beğenebiliriz. Bu kişisel değerlendirme ve beğeniden öteye gitmez.

Divan edebiyatının, Halk edebiyatından Rönesans mimarisinin, Mısır mimarisinden, Dede Efendinin Mozart'tan, Shakespeare'nin Homeros'dan ,Picasso'nun Goya'dan, İnka sanatının Hititlerden geri veya ileri olup olmadığı söylenemez. Romantik akım, Klasik akım, Realist akım veya Osmanlı Çini Sanatı, ancak kendi içinde, kendi üslup ve ekolündeki eserler arasında bir kıyas yapılır. Dilerseniz Osmanlıdan bir iki somut örnekle konuyu detaylandıralım. Osmanlı Mimarisi, Selçuklulardan beri Ana dolu'daki bir laboratuvar gibi pek çok cami ve binalarda denenen ve gelişen mimari anlayışı kuruluşundan itibaren mekan anlayışı, çok kubbeden merkezi ve tek bir kubbeye geçişi, minareleri, cephe ve tonoz sistemlerini geliştirmiş ve Mimar Sinan'ın Selimiye'si, Sinan'ın kalfası Mimar Mehmet Ağanın Sultan Ahmet Camii ile zirveye ulaşmıştır.

Takip eden yıllarda bunları taklitten öteye gidemeyen ve onlara ulaşamayan gerileme açıkça görülmektedir. Yine camii ve bina yüzeylerinin deklârasyonunda kullanılan çini sanatı da İznik ve Kütahya gibi iki merkezde yapılmış, bu da aynı biçimde gelişerek 16. Yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Osmanlı Çini Sanatı gerek teknik, gerek renk ve desen zenginliğiyle en olgun seviyesine bu yüzyılda erişmiştir. Kütahya Çinileri, mavi, beyaz, İznik çinilerinde ise çok renkli ve canlıdır. 16. Yüzyıl da İznik Çinilerinde kullanılan mercan kırmızısı (Bayrak kırmızısı) sadece 50 yıllık bir süre içinde vardır ve sonra kaybolmuştur. Diyebiliriz ki; bu bir çini ustasının ömrüyle sınırlıdır ve usta formülü kimseye söylememiş ve kendi hayatıyla birlikte sona ermiştir. Biliyor musunuz ki o günden bu yana bütün çini ustalarının çabası ve hayali mercan kırmızısını yeniden bulabilmektir. O tarihten önce ve sonra kullanılan kırmızı kiremit kırmızısı veya vişnedir ve maalesef bir daha o kırmızı elde edilememiştir.

Konuyu merak edenler için birkaç söz de sırası gelmişken çini yapımından basitçe söz

edelim. Önce özel topraktan hazırlanan çini hamuru ile ne yapılacaksa; vazo, tabak, levha hazırlanarak kurutulur. Sonra üzerine kömür tozu ile desen çizilir, sonra çeşitli maden oksitlerini içeren toprak boyalar hazırlanır ve çini özel bir fırça ile boyanır, fırında pişirilir, çıkarılır sırlanır ve yeniden fırınlanır. Burada esas çarpıcı olan çiniyi hamken mesela siyah ya da kahverengi boyamışsınızdır, ama o fırında pişince renkler değişir, faraza siyah mavi, kahverengi yeşil olmuştur. Kısacası toprak için deki maden oksitlerin oranlarına göre çeşitli renk tonları elde edersiniz. Aynı rengi bulmak için aynı malzemeyi aynı oranda kullanmak gerekir. Bir bakıma ebru sanatındaki gibi sonucu önceden kestiremezsiniz. Bu da, bu sanatlarda ustanın tecrübesi ve kullandığı malzeme ve formülünü öne çıkarır. Yine 16. Yüzyıl Osmanlı Çini sanatında sır üstü tekniğinde kullanılan altın sarısı da karakteristiktir. Çini Sanatı bu güne dek devam ettiği halde,16. Yüzyıldaki seviyesine bir daha ulaşamamıştır.16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğunun siyasi bakımdan zirve noktasıdır. Bunun sanatı etkilemesi yönüne ileride temas edeceğiz. Divan Edebiyatında Fuzuli ve Baki, Halk

Edebiyatında Karacaoğlan bu dalların en olgun üst sanatçılarıdır. Bu anlattıklarımız Hitit Sanatında, Yunan, Roma, Bizans Sanatın dada görülür. Farklı devirlerin farklı dalların sanatlarını ve eserlerini inceler ve değerlendirilirken elmalarla armutları toplama yanılgısına düşmeyelim. Benim bu yazıda asıl anlatmak istediğim çağlarına damgasına vuran ve uygarlık tarihinin kilometre taşları olan Dünyanın harikası olan eserler. Bunların sanat karakterlerinden ziyade nasıl ve ne şartlar altında kimler tarafından (Uzaylılar safsatası hariç) meydana getirildiğini, kendi toplumlarını ve insanlık tarihini nasıl etkilediğini farklı bir perspektif içinde yansıtmaktadır.

ESERLER VE ESİRLER -II-

Dünyanın büyük bir bölümü buzullarla kaplıydı. İklim çok soğuktu. Sayıları azdı ve başlangıçta insanlar mağaralarda yaşıyorlardı. Bu şekilde hem soğuktan hem düşmanlardan daha iyi korunabiliyorlardı. Sonra havalar ısınmaya başladı, insanların sayısı arttı ve kendilerini daha iye savunmaya başladılar ve mağaralardan çıkıp yeryüzünde yaşayacakları meskenleri yapmaya başladılar.

İlk evler basit dikdörtgen biçimli taş temel üzerine kerpiç ve ahşaptandı. M.Ö. 4 . binde Alacahöyük bu devir iskan gören bir çok merkezde rastladığımız evlerde kapı ve pencere yoktu. Evlere tavandan merdivenle giriliyor, akşam olunca dıştaki merdiven içeri çekilerek güvenlik sağlanıyordu. Evlerin ortasında ocak bulunuyor, kenarlarında sedir ve sekiler yer alıyordu. Hatta bu sedirlerin altı ölü gömmek içinde kullanıyordu. Böyle başlayan mimari insanın bilgi ve becerisi ile gelişmiş surlar, saraylar, tapınaklar kompleks yapı grupları meydana gelmiştir. Cam keşfedilene kadar

binalarda pencere yapılmış, sadece küçük ışık delikleri konulmuştur.

Her toplum kendi kültürü kendi hayatlarına göre kendi karakteristik mimarisini oluşturmuş, Anadolu, Mısır, Mezopotamya, Yunan, Roma, Bizans, Türk Mimarisi vb. gibi bunlar hem birbirlerini etkilemişler, birçok benzerlikleriyle birlikte farklı özellikleriyle de birbirinden ayrılmıştır. Mimarisinin oluşumunda coğrafi bölgenin de önemli etkisi vardır. Mimari çevresindeki malzemeleri kullanmıştır. Mezopotamya da taş yok denecek kadar azdır, burada mimarinin ana maddesi, kerpiç ve çamurdur. İran ve Orta Asya Mimarisinde tuğla ön planda iken, Anadolu'da taş mimarinin ana maddesidir. Orta Asya'da ve İran'da tuğla kullanan Türkler, Anadolu'da Selçuk ve Osmanlılarda Anadolu'da bol bulunan taşı tercih etmişlerdi.

Çağlara damgasını vuran ve yaptığı dönemde toplumlarını maddi ve manevi çok büyük oranda etkileyen surlar, kaleler, piramitler, tapınaklar, ziguratlar, saraylar vb. uygarlığın kilometre taşlarıdır. Bu dünyanın harikalarından sayılan eserlerin yapılış öyküleri birbirlerinden pek farklı

değildir. Bugünkü teknolojik imkanlarla bile bunların yapılabilmesi kolay değildir.

M.S. III. Yüzyıl da yapılan Çin setti, uzaydan görülebilen yeryüzündeki insan yapısı tek eserdir. 3000 kilometre uzunluğundaki surlar, dağları, tepeleri, vadileri aşmakta, kule ve burçları, anıtsal kapıları ile dünyanın 7 harikasından birisidir. Yapımında milyarlarca ton taş kullanılmış, bu taşlar insan gücüyle, dağlara, vadilere ulaştırılmıştır.

Mısır'daki Koops'un Piramidi ise kaide kenarı 230.3 metre olan kare tabanlıdır. Yüksekliği 146.6 metre kütlesi 2.521.000 metre küptür. Boğazkale büyük mabetteki duvarın taş blokları 5.10 ton Aslanlı Kapıdaki aslan protonları ve Alacahöyük teki sfenksli heykelleri bunun birkaç katlı ağırlıktadır. Yunan ve Roma tapınaklarındaki, sütun ve arsitravblokları en az bunlar kadardır.

Ben; Kütahya'nın Aizani harabelerinde yerinde kazı ve restorasyonda çalıştım. Zeus tapınağının etrafındaki sütunların işlenmiş haliyle çapı 90 santimetre yüksekliği 9.5 metre idi. Yaklaşık 30-40 ton ve bu sütunların üzerinde iki sütunu birbirine bağlayan Arsitrav (baş

tapan) yine 40 ton civarında olduğu hesaplanmıştı ve bunlar yerden 12 metre yüksekliğe, sştunların Roma tapınaklarından birisi de Didim Apollo mabedidir. Buradaki sştununun şevresini ancak 4 kişi el ele tutuşarak şevreleyebiliyor. Duvarlar ve kştlelerde yine insan gşcş mantığını zorlar bşyşklşkte. Bşyle binlerce taşı mermer bloklarının birde buraya kilometrelerce uzaktan getirildiğini dşşşşnşn ve bu eserlerin nasıl ve ne şartlar altında meydana geldiğini anlamaya şalışın.

Firavunun intikamı diye bir film var, birkaç kez televizyonlarda gşsterildi. İzlenmiş olmalısınız. Firavun Tutakamon bşyşk bir zafer Mısır'a dşnşyor. Yendiği şlkenin halkından da esir edip getirmiş. Hazinesi altın ve mşcevherlerle dolmuş, bunları ikinci hayat işin biriktirdiğini sşylşyor ve kendisine layık bir piramit (mezar) yapılmasını istiyor. Bu anıt şimdiye kadar yapılanlardan daha gşrkemli olacak ve o gşmşldşkten sonra kimse bu mezara giremeyecek, ona ulaşamayacak, hazinelerine dokunamayacak. Neyse; onun istediği bu anıt yapabilecek birisi var. O da esirler arasında mimarla bu anıtın yapılması karşılığında halkın

Serbest bırakılması karşılığında anlaşıyorlar. şlkenin her tarafına haberler gşnderiliyor ve şalışabilecek gşcş olan herkes bu kutsal gşreve şalıırılıyor. İşini, tarlasını, evini, şoluk şocuğunu bırakan herkes, bu kutsal gşrev işin koşup geliyor. şarkılar, tşrkşlerle ve herkes dşrt elle sarılıyor içine, kimi taş ocağından taş ıkarıyor, kimileri şşlleri, tepeleri aşarak taşları taşıyor. Kimi taşları yontuyor. Kimi temelleri, toprakları kazıyor. Bir ibadet hissiyle ve coşkusuyla şalışıyorlardı. Aylar, yıllar birbirini kovaladı. Piramidin temelleri tamamlanmaya ilk sıra taşlar yerleştirilmeye başladığında, insanların şarkıları susmuş, takatleri tşkenmiş, yorgunluk ve bitkinlik esirleri de vatandaşları da sarsmıştı. Firavunun daha hızlı şalışmasını istiyor. Mimar daha çok taş, daha çok işşi, istiyor. Bu işşiler daha çok para gerektiriyordu. Artık insanları şalıştırmak işin davulla tempo tutuluyor. Kırbaşlar şaklıyordu. Binlerce insan taşlar altında eziliyor, daha çok gayret diye kırbaşla, kılışla öldşrşlşyor. Bu iş artık insan řđřten bir değirmen gibi onları řđřterek, onların kanları canları pahasına yşkseliyordu. Daha çok malzeme, daha çok insan, daha çok yiyecek

gerekiyordu. Köyler, kasabalar hep boşalıyor, çalışabilecek herkes zorla toplanıp getiriliyordu. Halkla esirlerin, kölelerin bir farklı kalmamıştı. Ülkede üretim düşmüş kıtlık başlamıştı. Masrafları karşılamak için vergiler artıyor ve zorla bitkin halkın nesi var, nesi yok zorla toplanıp alınıyordu. Piramitte çalışanlar çalışacakları yerlere gözleri bağlanarak götürülüyor, başlarındakilerin içeri hakkında bilgi vermemesi için hep dilleri kesiliyordu.

Yapı tamamlandığında Firavunun Nil'de gezdiği saltanat kayığı, hizmetkarları, saray halkı, rahipleri, korumaları hep beraber piramide alınıyor ve içeriden kumların boşaltılmasıyla sağlanan bir mekanizma ile milyonlarca tonluk taşlar harekete geçerek sistem kapanıp, dışarı ile irtibatı bir daha açılmayacak şekilde kesiliyordu.

Onlarca yılda tamamlanan piramit yüz binlerce insanı canıyla, kanıyla meydana getiriliyordu.

ESERLER VE ESİRLER -III-

Anadolu'da pek çok taş ocağı tespit edilmiştir. Antik çağlarda kullanılan, bu ocaklarda yarı işlenmiş, hazırlanıp yerine ulaşmamış parçalara da rastlanmıştır.

Ocaklarda taşların yarıklarına kamalar çakılarak ayrılır veya testere ile kesilirdi. Ocaklarda amaca göre kabaca işlenen taşlar, inşaat mahalline doğru yola çıkarılırdı.

Taşıma insan ve hayvan gücüyle olurdu. Bu taşıma dağlar, tepeler aşarak bazen kilometrelerce olurdu. Taşıma yöntemleri arasında kalaslar üzerinde yuvarlama, kızaklar üzerinde kaydırma olduğu gibi, bazen de taşlar üzerinde bırakılan çıkıntılara tekerlek takılarak ta yapılmıştır. Kullanılacağı mahalle gelen taş bloklar son şeklini alarak yapıdaki yerine konuluyordu. Burada bir noktayı belirtmek çok önemli. Roma'da demir biliniyor ve kullanılıyordu. Ama Hitit' te, Mısır'da Miken'de bu anıtsal yapıları yapan insanların elindeki en sert malzeme bakır (bronz) dı.

Bu tonlarca taşları taş ve bronz çekiçlerle, bakır testerelerle işlemişlerdir. Boğazköy kazılarında bakır bir Hitit testeresi bulunmuştur. Bu binalardaki taş bloklar birbirine öyle intibak ettirilmiş ki, arasından su bile sızmamaktadır. Tabi harçsız üst üste konulan bu taşların zelzele vb. de kaymaması içinde hem yatay olarak madeni parçalarla birbirine kenetleniyor, dikey olarak ta alttaki taşta oyuk, üsteki taşta çıkıntı bırakılarak, yada yine metal parçalarla toplanmıştır. Bu çivilerde oynamaması için kanallar açılarak kurşunla doldurulmuştur. Boğazkale ve Alacahöyük de duvar taşları üzerinde su borusu genişliğinde 8-10 cm derinlikte delikler görülür. Bunlar duvar taşlarını birbirine bağlantı delikleridir. O devirde matkap olmadığına göre bu muntazam silindirik kullanılan kum veya toprak temizlenirdi ve biz 9 metrelik sütun üzerine 40 tonluk baş tapan ve alınlığın karşısında hayret ve hayranlıkla bakabiliriz.

Gelelim konunun en can alıcı noktasına:

İnsanların gurur kaynağı eserler hep büyük zaferlerin arkasından yapılmıştır. Örneğin: Osmanlılarda Mimar Sinan'ların yetişmesi,

Süleymaniye, Selimiye, Sultan Ahmet gibi camilerin, Saray kapıları, sebîl, türbe, han ve kervan sarayların yapıldığı 16. Yüzyılın imar faaliyetleri, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman'ın kazandığı zaferlerle doğrudan ilgilidir. Devlet hazinesi bu zafer ve fetihlerle dolmuştur. Avrupa'nın Ortaçağ sonunda yaptığı keşifler, bulduğu yeni ticaret yolları, kazandığı sömürgeler zenginliğini artırmış, Rönesans hareketi, bilim ve sanattaki hızlı gelişmenin itici gücü olmuştur. Yeni katedraller, saraylar, şatolar yapılmış bunu yapacak sanatçılar yetişmesine zemin hazırlamıştır.

Bazı detay farkları olmasına rağmen İlk Çağda bu böyledir. Zafer kazanan ordular yendikleri ülke halkını esir ve köle yaparlar, mallarına, zenginliklerine el koyarlardı. O memleket halkından, güçlü ve sağlıklı olan kadın ve erkekleri toplar kendi ülkelerine getirirler ve onları her türlü en ağır işlerinde çalıştırırlardı. Bu günkü gibi teknoloji ve makine gücü yoktu. Bu esirler surların dışına, şehirlerin varoşlarına yerleştirilir, yarı aç, yarı tok bu yapılan tapınaklarda, surlarda, kulelerde çalıştırılırlardı.

Bazı esaret çocuklarına da sirayet eder, nesiller boyu sürdürülürdü. Korkutma, kırbaçlama, öldürme, aç bırakma gibi kötü davranışların yanında onların inançlarına da bu işe karıştırılır, her esirin başlangıçta bir ibadet hissi ve gayreti aşılardı. Bunun en belirgin örneği Hititler de görülür. Hitit kralları ya Suriye'ye kadar sefer yapıp zaferler kazandıklarında ta oraların halkını toplayıp getirmişler, Boğazköy surlarının dışına yerleştirmişler, bunlara tarlalarını sürdürmüş, tapınaklarını, surlarını, saraylarını inşa ettirmişlerdir. Hitit halkı içinde; Hattiler, Hurriler, Luviler, Dolalar gibi toplulukların dinlerini de kendi dini gelenekleri içine dahil etmişler ve onlar için de Boğazköy'de tapınaklar yapmışlardır. Bu yüzden Boğazköy Hititler döneminde 1000 tapınaklı başkent diye anılmıştır.

Devletin bütün kaynakları halkın her türlü mesaisini hep anıtsal eserlerin yapımına harcamış ve buna rağmen birkaç istisna dışında pek çok eser tamamlanamamıştır.

Alacahöyük'te ve Boğazköy'de yarısı işlenmiş mimari parçalar ve heykel kalıntıları görülmektedir. Roma Döneminde planlanmış ve yapılmasına

başlanmış Didim Apollo tapınağı da bunlardan birisidir. Yapım çalışmaları 200 yıl kadar sürmüş ama bitirilememiştir.

Bunu yapıdaki plan ve üslup değişikliklerinde görmek mümkündür.

Tarih öncesinden günümüze ulaşan bazı eşya ve alet-edevatin yapılışını ve amacını anlamadığımız da olmuştur. Çünkü biz; bir yerde bu günün mantığı ile onlara bakıyoruz. Mimarideki bu büyüklükler nasıl meydana geldi, bu tonlarca taş nasıl taşındı, nasıl işlendi, nasıl kaldırılıp o yüksekliklere çıkartıldı. Özellikle Güney Amerika'daki İnka ve Maya uygarlık kalıntılarındaki büyüklükler ve farklılıklar uzaylılarla bile izah edilmeye çalışıldığı oldu.

Aslında; anlayamadığımız bu günkü zaman kavramı ve aceleciliğimizi o devirlere ölçü olarak tutmaktır. Bu günkü 1 dakikalık olayı binlerce disket ve binlerce ciltlik kitaplara sığdıramazken, geçmişteki 500 yılı, 1000 yılı birkaç cümleyle özetleyiveririz. Bir karıncanın yuvasına taşıdığı malzeme onun cürümüyle kıyaslanınca hayretler içinde kalınır. Oysa yüz binlerce insan, yüzyıllar boyunca bu eserler için canı, kanı pahasına

çalıştırılmıştır. Hem de insanoğlunun akli ve becerisi ile. Böyle düşünürsek; daha güzel bu bilinmeyen parçalar yerli yerine oturmuş olur. Sabır ve sebatı da hesaba katmak gerekir.

Bir hattat Kur'an-ı Kerim yazacak duruma gelebilmek için 15 - 20 yıl her harfi, her cümleyi yazarak eksersiz yapıyor, çalışıyor ve ancak ondan sonra bu işe girişebiliyor. Bizler el yazması bir kitaptaki yazıya, istife baktığımız zaman hayranlık içinde kalıyoruz, matbaa baskısından daha kusursuz, daha güzel diye. Öyle kolayına sanatçı olunamıyor, sanat eseri meydana gelmiyor.

Bir başka örnek; bir ağaç ustası, bir ağaç minberi, bir ahşap kapı veya ahşap tavanı oymak, işlemek için kalfasıyla, çırağıyla ekip halinde yıllarca uğraşıyor, emek veriyor ve bu eserler öyle ortaya çıkıyor. Şimdi ne o sabır var, ne o sebat, ne o anlayış. Bugün bir usta yılda bir kapı işlese açlıktan ölür. İşte en önemlisi o sanatın ve emeğin kıymetini bilen ve onun karşılığını verebilen sanat-severler kalmadı.

Galiba işin özeti bu.

KALDIRIMLAR VE KAPILAR

Bir zamanlar, Çorum'un mahalleleri iki elin parmakları sayısınca bile değildi. Kentin bur ucundan, diğer ucuna yarım saatte yürünürdü. Kıvrım, kıvrım dar sokakları, çıkmaz sokakları, çoğu cami önlerindeki küçük meydanları vardı. Sokaklardaki çocuklar özgürce oynarlardı, zengin çocuk oyunları artık adları bile hatırlanamaz oldu. Ne kaldırımlarda ayak sesleri, ne bahçelerdeki kuş sesleri kaldı. Yerini gürültü kirliliği kapladı.

Çorum'un dar sokaklarında Arnavut kaldırımı vardı. Moloz taşlardan yapılmış bu tür kaldırımlara, vaktiyle yapan ustaların ekserisinin Arnavut olması nedeniyle “Arnavut Kaldırımı” denilmiştir. Yol üzerinde gezenleri çamurdan korumak için tarih boyunca kaldırımlar kullanılmıştır. Çorum sokaklarının bir kısmı kaldırımları ortaya meyilli olup biriken su ortadan tahliye olurdu. Diğer bir kısmı ise balıksırtı kaldırımdı. Yanlarda biraz daha yüksek yaya kaldırımları yapılmış ve biriken sular iki yanda yaya kaldırımı dibinden akarak sel deliklerine ulaşırdı. Gazi Caddesi ise düzgün

kesilmiş küp biçimli taşlardan yapılmış parke kaldırımdı.

Çorum evleri sokakların iki yanında sıralanmış bitişik nizamdı. “Orta Anadolu Evleri” grubu içinde incelenen Çorum Tarihi evlerinin farkı yerel özellikleri de az değildir. Bu evlerden günümüze ulaşabilmiş örnekler mevcuttur.

Çorum evlerini iki grup altında toplamak mümkündür.

1- Avlu Ahşap Evleri: Sokak cephesinde yüksek bahçe duvarları vardır ve evler avlunun gerisindedir. Sokaktan görülmez.

2- Sokak cephe evler (Konakları) Bu evlerin de yine yanında veya gerisinde geniş avlular vardır.

Çorum evlerinden söz etmeye önce; çift kanatlı, büyük ahşap kapılarından, oradan geçecek şeylere göre büyüklüğü olan mimari unsurlardır. Kullanıldıkları yapıya göre ev, saray, konak, cami, kale, mamam, han, minare, oda kapıları diye isim alınır.

Ahşap kapılar:

1- Mıhlama Kapılar: Tahtası yan yana getirilip, başlık ve kuşakları çivilenerek yapılan kapılardır.

2- Geçme Kapılar: Ortalarına yuvalar içinde tablalar geçirilerek ve başlık ile kuşakları lamba açılarak birbirine bağlanarak yapılan kapılar.

3- Kündekâri Kapılar: Dekoratif olarak küçük, küçük kesilmiş parçaların kenarlarına lambalar açılarak birleştirilip yapılan kapılar.

Çorum evlerinin ana giriş kapıları iki kanatlı, büyük ahşap mıhlama kapılardı. Yan yana getirilmiş kalın tahtalar arkalarına üç ağaç kuşak çivilenerek yapılmıştır. Dövme çivilerin geniş yuvarlak başları, dış kısma getirilerek dekoratif bir görüntü sağlanmıştır. Bazı evlerde büyük kapılar yayında veya kanatlarından birinin içinde yavru kapılarda vardır. Kimi ahşap kapıların üzeri saçla kaplanmış ve saç üzerine yuvarlak ya da köşeli başlı çivilerle süsleme yapılmıştır. Saç kaplama kapılara güzelce bir örnek olarak kale kapısı zikredilebilir. Yine aynalı, tablalı hatta kitabeli kapılar da vardır. Avluya açılan kapılarda gelenleri yağmur ve güneşten korumak için kapı üstüne saçaklı ya da sundurma yapılmıştır. Bu kapıların hepsinde yerli ustaların yaptığı büyük anahtarlı kilitler kullanılmıştır. Kapı kanatlarından birisi gelende kapalı durur ve gerektiğinde açılırdı. Kapı

arkalarında güvenlik için ağaç dayak veya kol demiri takılırdı. Kapıların sokak cephesinde el yetiyecek seviyede metal bir levha, ortasında halka veya tokmak bulunur, gelenler tokmağı levhaya vurarak ses çıkartılır ve evdekileri geldiklerinden böyle haberdar ederlerdi. Kapı tokmaklarının ve levhaları sanat eseri niteliğindeydi. Bunlar topuz, halka, el, hayvan başı biçiminde de olurdu. Kapı tokmaklarının ne denli zengin ve çeşitli olduğunu araştırma konusu oluşlarından da anlamak mümkündür.

Hacca gidip gelenlerin kapıları yeşile boyanması da bir gelenektir.

Kültürümüzdeki tıpkı, oyalar, giysiler, başlıklar, dokumalar da olduğu gibi, kapılar ve tokmaklar da hane sahibinin, sosyal durumunu, mesleğini, konuk severliği vs. anlayabilenlere deşifre ederdi.

Bu yıllarca “söz gümüşse sükut altındır” deyişini benimseyen bir kültürün, kullandığı motif ve sembollerle sesiz konuşmasını ya da söylemeden anlatmasını belki de mucize bir göstergesidir.

ÖNCE SEN

ÇORUMLU 2000 dergisi 12 sayısında yazarlarının kendilerini tanıtmaları programlandı. Bu istek bize en az 6 ay önce ulaştırıldı ve biz maalesef her zamanki gibi, bunca süreyi cömertçe harcıyıp yazılarımızı yayına kıl payı yetiştirebildik. İşte bu yüzdendir ki; ben kendimden söz etmeden önce, ÇORUMLU 2000 Dergisini yayınlayan GÜRSEL YAYINEVİ sahibi sevgili Mahmut Selim Gürsel'den söz etmek istiyorum. Mahmut bey; ÇORUMLU 2000 Dergisini yayımlayacağı fikrini ortaya attığı zaman, bunu gerçekleştirebileceğine, gerçekletirse bile ancak 1-2 sayı çıkarabileceğine, belki birkaç kişi hariç kimse ihtimal vermiyordu. Hele bu yayını 1 yıl kesintisiz 10-11 sayı yayınlayacağına o birkaç kişi de inanmıyordu. Ama O;inancın, iradenin, direncin ne olduğunu, idealizmin gücünü gösterdi. Herhangi bir yayının nasıl çıktığını bilmeyen, yayın hayatıyla kıyısından, köşesinden de olsa ilgilenmemiş olanlar

bu zorlukları anlatsan da anlayamaz. Hele de bu yayın KÜLTÜR, SANAT, TARİH gibi içerikte yerel bir dergi ise o zaman bu güçlükler daha da artar.

Mahmut Bey, ÇORUMLU 2000 Dergisinin yayını sürdürürebilmek için öylesine maddi ve manevi özveri gösteriyor ki, belki kısıtlı emekli maaşını bile bu uğurda harcıyor. O tek başına yazıları bilgisayara aktarıyor, dizgisi, mizanpajı, ters baskı çıkışı, reklam toplama, matbaaya götürüp getirme, abone yazımı, dağıtım vb. saymakla bitmez işleri yürütüyor.

Bütün bunlar yetmiyor, bir de dergide hasbel kader yazıları çıkanların peşinde koşturuyor, inanın yoruluyor, yoruldu demiyor. Çorum'a, Çorum Kültürüne duyduğu hizmet aşkıyla her türlü güçlüğe göğüs geriyor. Dergileri tek tek satmaya çalışsa da paralarını toplayamasa da, kendi masrafını bile karşılamayan reklamların parasını ayaklarına 3-5 kez gidip alamasa da, abonelerinden istediği ilgi ve teşviki görmezse de direniyor. Ama; daha nereye ve ne zamana kadar.

Burada birkaç kelime de değerli hemşehrilerime söylemek istiyorum: Çorumlular

olarak; Kültürümüzün, Tarihimizin, Sanatımızın, Folklorumuzun, Güzel Gelenek ve Göreneklerimizin araştırılması, gün ışığına çıkartılması ve gelecek kuşaklara ulaştırılmasında bizlerinde hem görevi, hem de sorumluluğu var. Yardımlaşarak, el ele vererek güçlükler daha kolay aşılr, başarılar daha büyük ve kalıcı olur.

ÇORUMLU 2000 Dergisini almak, okumak, okutmak, eşimize dostumuza tavsiye ve hediye etmek, reklam vererek destek olmak. İşte yapmamız gereken küçücük şeyler, bu kadar basit.

Aslında bu derginin bir sayısının maliyeti imkanı olanların, birkaç arkadaşıyla yediği bir yemek parası bile değil. Çorumluluğumuza yakışanı, Tarihimize, Kültürümüze olan görevimiz, bu derginin imkanı olanların 1 sayısının finansmanını üstlenmesiyle çözümlenir, aynı kişiye istese de 100 yıl sonra bile ikinci defa sıra gelmez. Bu hamiliği yapanın dergide reklamı yapılır, o sayının sponsorluğunda çıktığı yazılır ve dergi dünya yüzünde kaldığı sürece daimi bir reklamı olur adı kalır. Ecdadımız; yurdumuzu nakış gibi işleyen, onur duyduğumuz sanat eserlerini böyle

meydana getirmişlerdir. Şimdi sıra yeni kültür hamilerinde...

Sevgili Mahmut! Sen, böyle bir yazıyı yazmış olmamdan hiç hoşlanmazsın biliyorum. Ve yine biliyorum ki; sen, azminle, özverinle bu hizmeti, dayanabileceğin en son noktaya kadar götüreceksin... Seninle gurur duyuyoruz. Toplumumuzun senin gibi idealistlere ne çok ihtiyacı var bir bilsen? Sen bunları hiç duymamış ol.

Bu benim yaptığım kendi nefsimden, kendi vicdanımdan çıkan bir öz eleştiri, bir isyan bu kayıtsızlığa ... Ve benim gibi düşünenlerin hislerine tercüman olan, Kültürümüze, Tarihimize, Sanatımıza karşı bu umursamazlığa bir tepki... Böyle kabul et!

Sevgili Mahmut; sen hep yaşayacaksın. Başardıkların, başaracaklarının müjdecisi. Yılgınlığa düşme sakın!

Seni sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

TARİH SOHBETLERİ

"Zaman bir boyuttur" ezelden ebede akıp giden... Ve insan, yüce yaratanın takdir ettiği bir zamanda, ömür dediğimiz bir süre kadar, bu zaman treninin yolcuları arasına katılır. Vakti gelen biner, süresi dolan iner ve bu tren yeni istasyonlarda yeni yolcularla yoluna devam edip gider. "Göz açıp kapayıncaya kadar geçen" şu kısacık ömürde yine de "Musa Musalığını, firavun da firavunluğunu" yapmaktan geri kalmaz ne diyelim bu da bir ilahi takdir. Şu anda hayatta olanlar, çağdaşlarımız; bu yolculuğa çıkmak elimizde değildi, bu yolculuğu sona erdirmekte elimizde değil. Ama bu zorunlu birliktelikte gönüller feth etmekte lanet ettir mekte elimizde. Ne mutlu hayırla anılacaklara ve ne mutlu Yunus'ca sevip sevilenlere...

Uzmanlara göre Güneşin yaşı 20 milyar yıl, Dünyanın yaşı ise 15 milyar yıl. Işığını gördüğümüz bazı yıldızlar Dünyamızdan 20 milyon ışık yılı uzakta,bir başka deyişle şu anda

gördüğümüz ışık o yıldızın 20 milyon yıl önce yaydığı ışık. Şimdi o yıldız belki mevcut bile değil. Yeryüzünde bulunan bazı hayvan fosillerinin yaşı 200 milyon yıl öncesine kadar uzanıyor. Fosilleşmiş bazı insan kemikleri için ise 200 bin yıl öncesinden söz ediliyor. Yani Dünya; atmosferi, suyu, havası, doğası, bitki örtüsü, fiziksel ve kimyasal yapısı ile 15 milyar yıl hazırlanıyor. "Eşref-i mahlukat olan insan oğlu"nın rahatı için muazzam ve mükemmel bir doğal denge kuruluyor. Ne yazık ki insanlarda bu dengeyi bozmak için gayret çok ama ya sorumluluk !..

İnsanlığın uygarlık tarihini izleyebilmek M.Ö. 15 binden itibaren berraklaşıyor. İnsanı diğer canlılardan ayıran vasfı aklı ve düşüncesi. Bunun aklını ve yeteneklerini kullanması, çevresine biçim vermesi, alet yapması ile yani iz bırakmasıyla başlıyor. Yaşadıkları mağara duvarlarına çizdikleri resimler ve yontulmuş taş ve kemik aletler günümüze ulaşabilen ilk eserler ilk örnekler. İnsanın taşı yontması, çanak çömlek yapması ile başlayan uygarlık serüveni tekerleğin keşfi,yazının icadı..... ile devam etmiş, atomu parçalayan insan oğlu

yirminci yüzyılın ikinci yarısında uzaya adım atmıştır.

Dilerseniz; biraz da tarihi sayfaları arasına girelim ve sohbetimize Hititlerle devam e-delim. Ama bu sohbette olayları klasik bir tarih anlatışı dışında farklı bir boyutta izleyelim. Tarihten bize ulaşan ayrıntılarda, orijinallikleri, çarpıcılıkları, çelişkileri ve gizemleri görelim. Neden Hititler; çünkü Hititler devlet olma niteliklerini taşıyan Anadolu'da kurulmuş ilk devlet ilk imparatorluk. Daha da önemlisi başkenti Çorum'un Boğazkale İlçesinde M.Ö.2000'de dünya siyasetine yön veren iki süper devletten birisi. Kültürde, sanatta, sosyal yaşamda derin izler ve etkiler yapan, başta Hattusa (Boğazkale) olmak üzere ilimiz sınırları içerisinde zengin tarihi kalıntıları günümüze ulaşan bir uygarlık. Tarihte pek çok ilklere damgasını vuran bir kültür.

M.Ö. 2000'lerin başlarında Orta Asya'dan ve Kafkaslardan Anadolu'ya gelen Hititler bir süre Anadolu'daki şehir beylerinin yanında paralı asker olarak çalışmışlar, Asurlu tüccarların Anadolu'dan çıkartılma mücadelesine katılmışlar, daha sonra sert mizaçları ve savaşçı özellikleri ile, Anadolu'daki

şehir devletlerini birleştirerek veya ortadan kaldırarak siyasi egemenliği ellerine almışlardır. Bu savaşlar sonunda, ismi efsaneleşen ilk kral Anitta'dır. Anitta, Hattuşa'yı da ele geçirmiş, şehri yakıp yıkmış, burada yaşayan yerli halk Hattileri esir edip, yurtlarından sürmüş çıkartmıştır. Bununla da yetinmeyip, Hattuşa'yı lanetlemiş, soyundan buraya kesinlikle gelmemelerini istemiştir. Kaderin cilvesine bakınız ki, soyundan gelen krallar hem lanete aldırmayarak buraya gelmişler, başkentlerini Neşa'dan buraya taşıyarak üstelik Hattuşa adıyla Boğazkale'yi başkent yapmışlardır. Asur yazılı kaynaklarında, buraların daha önceden Hatti ülkesi olmasından dolayı, bu devletin adı Hitit olarak geçmektedir. Hitit kralları da bu adı benimsemişler hatta bazı Hitit kralları Hatti ülkesinin sahibi, koruyucusu anlamına gelen Hattuşili adını almışlardır.

Hitit kralı Muvattalı zamanında Mısırlılarla Kadeş'te bir savaş olmuş, savaş sırasında güneş tutulunca iki tarafta bunu uğursuzluk sayarak savaşa son vermiştir. III.Hattuşili zamanında Mısırlılarla Hititliler

arasında Kadeş antlaşması imzalanmıştır. İşte bu tarihteki ilk yazılı antlaşmadır.

Dünyada ilk arşiv kuran devlet Hititlerdir. Hattuşa büyük kalede yapılan kazılarda bulunan 15000 tabletlik bir arşiv araştırma ve inceleme yapılmak üzere Almanya'ya götürülmüş, araya 2.Dünya Savaşı girmiş, savaş sonunda bu tabletlerin Rusya'ya kaçırıldığı söylenerek geri verilmek istenmemiş, ancak 2-3 yıl önce Türkiye'ye geri getirilebilmiştir.

İlk tarih yazan, Osmanlılarda ki salnamelere benzeyen yıllıklar hazırlayanlar da yine Hititlerdir.

Suyun önüne set yaparak, baraj yapma fikrini ilk uygulamasını yine Hititlere ait Alaca Örükaya'da görüyoruz.

Hattuşa'da Nişan taşı denilen bir kaya üzerine, Hitit krallarının soy kütüğü (seceresi) yazılmıştır.

Bin tapınaklı başkent olarak bilinen Hattuşa kazılarında, kral mührü ile mühürlen ki, bu da tarihteki tapu belgelerinin ilk örnekleridir.

İki galeriden oluşan ve dik kesilmiş kaya yüzeylerine bütün Hitit tanrı ve tanrıçalarının kutsal hayvan ve kıyafetleriyle

resmedildiği ve figürlerinin yanına,hiyeroglif yazı ile isim ve amblemlerinin işlendiği Yazılı Kaya Açık Hava Mabedi Dünyada tek örnektir.

Hakimiyetleri altına aldığı halkların dinlerini ve kültürlerini kendi panteonuna dahil eden Hititler, onların tanrıları içinde tapınaklar yapmışlardır. Bu da yine Hititlere has bir kültür ve anlayış zenginliğidir.

Boğazkale Hattusas kazıları, Alman bilim heyetleri tarafından 90 yıldır sürdürülmektedir ve belki bir o kadar süre daha devam edecektir. Bu çalışmalar devam ettikçe Anadolu ve Hitit kültür ve tarihi ile ilgili yeni zenginlikleri ortaya çıkacağı muhakkaktır.

Hitit kültür sanatının plastik ve estetik özelliklerine hiç değinemedik bile. Bir başka sohbet yazımızda, bir başka boyutuyla buluşmak umuduyla.

TARİH SOHBETLERİ I

....ve insan yeryüzüne indi. Bir tümseğin üzerine oturmuş, başı elleri arasında ne kadar süre böylece kalabilmişti bilinmez. Yavaşça doğruldu. Geleceğini kestiremeyeceği bir insanlık macerası başlamıştı. Kendisine benzemeseler de çok geçmeden yeryüzünde yalnız olmadığını gördü. Otyiyenler, et yiyenler ona acıktığını hissettirdi. Sınırsız sayı tat ve lezzetle dünya sofrası emrine amadeydi. Aklını ve becerilerini kullanarak soğuktan, sıcaktan ve düşmanlarından korunmasını bildi: Zaman su gibi aktı ve sonunda bir gün Adem Havva'sına, Havva Ademine kavuştu. İnsanlar yeryüzünde çoğalmaya başladı. Sayıları arttıkça ihtiyaçlar ve sorumluluklar büyüdü. Toplayıcılıktan üreticiliğe geçtiler. Tarım yapmayı, hayvanları ehlileştirip beslemeyi öğrendiler. Küçük topluluklar büyüdü, artık bir arada barınamaz oldular. Yeni yeni topluluklar oluşturup yollara düştüler, yeni yeni yurtlar edinip yerleştiler.

Yiyeceklerini saklamak için kap, kacaklar, hayatlarını kolaylaştırmak için kesici, delici ve kazıcı aletler yaptılar. Düşmanlarından daha iyi korunmak için silahlar geliştirdiler. Köyler kurdular, etrafını surlarla çevirdikleri kentler oluşturdular. Büyüyen ve birbirlerinden uzaklaşan toplulukların zamanla sosyal münasebetleri, ticari ilişkileri, savaşları, antlaşmaları gündeme geldi. Artık sesle, sözle, işaretle bu ilişkiler yürütülemez oldu. İnsanlık Tarihi en büyük keşiflerinden birisini daha gerçekleştirdi.

M.Ö 4'üncü binin sonlarında Mezopotamya'nın URUK kentinde resimle, sembolik tanımlama ile ilkyazı, resim yazısı (Hiyeroglif) icat edildi. Dünya M.Ö.3. binde tarih çağına girdi. M. Ö.3. binde edebiyatta, ticarete, devletlerarası ilişkilerde "Çivi Yazısı" yaygın biçimde kullanılmaya başladı. (Yaş kil plakalar üzerine ucu sivri bir kalemle bastırılarak yazılan bu yazıya, çivi başı izine benzetilerek çivi yazısı denilmiştir.) üzeri yazılan kil plakalar kuruduktan sonra pişiriliyor, eğer yazılan bir mektupsa, üzeri yeniden kil kaplanarak tekrar pişiriliyordu. Mektup alıcısı zarfı kırarak açıyor ve mektubunu okuyordu.

Her devletin yazısı kendi dilinde oluyor, ancak uluslar arası münasebetlerde diplomasi dili olarak Akatça kullanılıyordu.

Derler ki : "Bir zamanlar, yeryüzünde bütün insanlar aynı dili konuşuyordu. Nemrut bir gün Tanrılıkta da rakipsiz olmak istedi. (O çağlarda krallar tanrıdan sayılıyordu) Babil kulesini yaptırdı ve herkesi topladı, sonra kulenin tepesi ne çıktı, yayını gerdi, okunu gökyüzüne fırlattı. Umulmadık bir şey oldu, meydana dolduran insanlar birbirlerinin söylediklerini anlamaz oldular. İşte bu olaydan sonra ne kadar soy, ırk varsa yeryüzünde o kadar farklı dil meydana geldi" bilimsellikten uzak ama bu kadar farklı lisanın çıkışına yakıştırılmış tatlı bir efsane.

Anadolu, Mezopotamya'dan tam 1000 yıl sonra yazıyla tanıştı. Asur yazılı kaynaklarına göre; M.Ö.3000-2000 arasında Anadolu'da feodal bir yapı hakimdi ve etrafı surlarla çevrili 17 kent devleti vardı. Başlangıçta nadir eşyanın yapımında kullanılan tunç, bu çağın son evresinde halka kadar indi. Kent beylikleri zenginleşti. Kültür ve sanat çok yüksek bir seviyeye ulaştı. Anadolu en zengin dönemlerinden birisini yaşıyordu. Bu zenginlik

Alacahöyük'te olduğu gibi, Truva, Horaztepe, Mahmatlar gibi Anadolu'nun pek çok yerinde yapılan kazılarda da ortaya çıktı.

Bu zenginlik Mezopotamya'nın da ilgisini çekti. Asurların öncülüğünde yoğun ticari ilişkiler başlattılar. Anadolu'da Karum adı verilen 9 Pazar kenti kurdular. Boğazkale'de Hattuş karum adıyla bunlardan birisiydi. Asurlular 200-250 eşekten oluşan kervanlarla Mezopotamya'dan, kalay, kumaş, esans getirip, Anadolu'dan bakır, altın, gümüş, deri, kurşun ve tuz aldılar. Bu ticaret esnasında Anadolu'daki kent beyleri malları koruma ve depolama karşılığı gümrük aldılar. Daha da zengin oldular. Yazıyı öğrendiler. Bu çağda yerli gelenek ve görenekleri temsil eden, Hatti kültürü, Mezopotamya'dan gelen etkilerle gelişti. Devlet kurma fikri doğdu. Daha sonra Anadolu'da siyasi birliğin sağlanmasını Hitit devletinin kültür ve sanatta yakalayacağı zenginliğin temelleri atıldı.

Bu çağın en önemli merkezi, Alacahöyük Çorum'a 45 km. uzaklıktadır. 1835 yılında Hamilton tarafından Avrupa bilim alemine tanıtılmış, 1935 yılında ise, Atatürk'ün direktifleri ile Türk Tarih Kurumu adına kazılara başlanmış ve

halen kazılar devam etmektedir. M.Ö.4500'lerden itibaren sürekli iskan edilen Alacahöyük'te 15 kültür tabakası tespit edilmiştir. Anadolu'nun en iyi tabakalaşma veren bir kazı merkezidir.

Alacahöyük yeşillikler içinde, konuksever halkıyla tipik bir Anadolu köyüdür. Ben meslek hayatımda 2 yılda Alacahöyük kazılarında görev yaptım. Kazı başkanı Mahmut AKOK bey 80' li yaşına rağmen halen aynı heyecanı duyardı. Onunla sohbet etmek, bilgi ve tecrübelerinden yararlanmak çok güzeli.

Alacahöyüğü Dünya çapında üne kavuşturan 1935-1937 kazılarında ortaya çıkartılan 13 kral mezarı ve zengin mezar eşyalarıdır. Höyüğün orta kısmında bulunan birkaç tanesi ziya retçilerin bilgi edinebileceği biçimde restore edilmiştir. Dikdörtgen planlı, taş duvarlı bu mezarların üzeri kalaslarla örtülmüş, kalaslar üzerine kurban edilen boğaların başları konulmuştur. M.Ö.2300-2000 arasına tarihlenen bu mezarlarda ölümler, başları dizleri arasında, dizleri karna çekik bir bakıma ana rahmindeki vaziyetlerinde gömülmüşlerdir. Bu mezarlarda saf altından kaplar, süs eşyaları, taç ve kemer tokaları,

tunç üzerine altın, gümüş ve elektron kakmalı boğa ve geyik heykelcikleri, idoller ve hepsinde güneş kursları bulunmuştur. Güneş kursları, güneşi ve evreni temsil eden sembollerdi. Bu Hititlerde kraliyet sembolü olarak devam etmiştir. Bir başka görüşe göre, bu güneş kursları sopalar ucuna takılarak sallanır, törenlerde tempo ve ritim için kullanılırlardı. Hititler döneminde de dini fonksiyonu kohar kutlamaları ve dini törenler bir şenlik bir festival havasında geçerdi. Bunu sfenksli kapının iki yanındaki kabartmalı ortostadlar üzerinde de görürüz. Sunak, kurbanlıklar, tanrı kabartmalarından başka fülüt çalan, kılıç yutan, boşlukta duran merdivene tırmanan ve tekerlek üzerinde akrobasi yapan insanların resmedilmiş olması sanırım bu şenliklerden fragmanlardır.

Benim de katıldığım kazılarda bol sayıda seramikler, kemik, taş ve metal aletler silindir mühürler, bir heykelcik ve takı parçaları bulundu. Ama Alacahöyük kazılar hiç tablet çıkmamasının hala tatminkar bir cevabı verilmiş değildir.

Bazı günlerde kazılarda beklentilerimizi yeşerticek, meraklarımızı giderecek pek bir şey çıkmaz ve o zamanda şu fıkrayı anlatırdı.

Türk ve İranlı iki arkeolog buluşmuş ve başlamışlar atmaya. İranlı:

"-Ben İran'da bir kazı yaptım 5000 yıl öncesine ait bir tabakada ince uzun bir tel buldum. Bu bir telefon teliydi ve o zaman bizimkiler telefon kullanıyorlardı."

O da bir şey mi demiş Türk ve anlatmaya başlamış:

"-Ben Anadolu'da bir kazı yaptım, kazdım kazdım ve yedi bin yıl öncesine indim bu tabaka da ne buldum biliyormusun? Hiçbir şey. Çünkü bizimkiler o tarihte telsiz kullanıyorlarmış."

Ya, işte böyle evlat. Derdi Mahmut hoca. "Bizim meslekte hiçbir şey bulunmamasının bile manası vardır. O zamanda telsiz kullandıklarını anlarız"

Alacahöyük kazılarını yapan Remzi Oğuz ARIK "Coğrafyadan Vatana" adlı eserin yazarı bir bilim adamı onu çok önceden kaybettik. Dr. Hâmit Zübeyr KOŞAY kazılardaki başarılarının yanında etnografya bilincini yerleştirdi ve ülke folklorunu derinliğine araştırdı. Mahmut AKOK ise, arkeologluğun yanında antik yapıların, cami, medrese, türbe,

küllüye, saray vb. Türk-İslâm eserlerinin planlarını çizdi. Roleve ve temsili resimlerini yaptı ve yayınladı. Onarılanlar onun planlarından rolevelerinden vücut buldu. Yok olanlar onun çizgileriyle eserlerinde yaşıyor.

Bu ekip , Çorum'da Alacahöyük kazılarında başka, Pazarlı, Kuşsaray, Kalınkaya, Büyük Güllücek'te de kazılar yaptı. İlimizdeki çalışmalara ömürlerinin 40 - 50 yılını veren ve eserleriyle dünyaya ve bilim alemine tanıtan bu idealist insanlara hak ettikleri ilgi saygı ve değeri gösterebildik mi bilinmez. Yalnız, Ahmet ERTEKİN'in çabasıyla Alacahöyük Müzesi salonlarına isimleri konuldu ve birer plaket verildi. Hiç değilse bu bile bir teselli..

TARİH SOHBETLERİ II

Kazılarda bulunan bir kolye kazanları da, kazıyı yönetenleri de, görenleri de hayrete bıraktı. Altın ve değerli taş ve boncuklardan oluşan bir kolyenin tam ortasında paslı bir demir parçası yer almıştı. Malum; bugün olduğu gibi tarih boyunca bu tür takıların ortasında elmaslar, ya kutlar veya pırlantaların en irisi, en gösterişlisi, en görkemlisi bulunurdu. Bu üçgenimsi demir parçası da neyin nesi oluyordu. İlk anda herkesi şaşırtan bu tarihten gelen esrar, çok geçmeden çözüldü. Eski Tunç Çağına ait bir çanak içerisinde bulunan kolyenin pırlantası, tabiatla nadir de olsa rastlanabilen volkanik bir demir idi. M.Ö. 3000-2000 arasında insanlar bu madenle ilk defa tanışıyorlardı ve ilk defa tanıdıkları ve nadir olarak buldukları bu demir onlar için altından da, pırlantadan da daha değerliydi. Bu güzel kolyenin ortasında, kim bilir hangi prensesin boynunda müstesna yerini alıyor ve nice kıskanç gözlere hedef alıyordu.

İşte; dünyadaki en statik maddelerden birisi olan demirin tarihteki serüveni böyle başlar. Bugün

demirsiz bir sanayii, demirsiz bir endüstri düşünülemez. Bu önem tarih boyunca da hep böyle devam ede gelmiştir. Yeryüzünde oldukça çok bulunan demirini önemini kavrayabilmek için bir an durup, demirsiz bir yaşam nasıl olabilir diye düşünmek yeterlidir. M.Ö. I. Binden itibaren çağa adını veren bu dönemi "Demir Çağı" olarak tanımlamaktayız. İnsanların madenlerle tanışması Taş Devrinden itibaren başlar. Önce tabiatta bulunan altın ve gümüşü kullanmışlar, yumuşak ve işlenmesi kolay olduğu için süs eşyası, az da olsa kap-kaçak yapmışlardır. Sonra bakır keşfedilmiş, M.Ö. 4. Binden itibaren yaygın biçimde kullanılmış ve çağa adını vermiştir. Bakır yumuşaklığını gidermek için kalayla karıştırılan insanlar daha sert bir maden Olan tunç u (Bronz) elde etmişler ve M.Ö. 3000-2000 arasına da "Tunç Çağı" denilmiştir. Bu çağ Hitit Devletinin yıkılışı olan M.Ö. 1200'lerin sonuna kadar sürmüştür.

Demirin yaygın olarak kullanılması M.Ö. I. Bindedir. Hititlerin yıkılmasından sonra bu topraklarda devlet kuran Frigler zamanında M.Ö. 7. Yüzyılında yapılan ağız kısımlarında insan ve hayvan figürleri bulunan demir kazanların çağa

damgasını vurmuş ta İtalya'ya (Etrüksler) kadar ulaşmıştır.

Bir başka yazımda M.Ö. II. Binde dünyanın iki süper devletinden birisi Hititler, birisi Mısırlılar diye bahsetmiştim. Bu iki süper devlet arasında tarihte ilk yazılı anlaşma yapılan "Kadeş Savaşı" olmuştur. Daha sonra bu iki devlet arasında sosyal ve kültürel ilişkiler artmış, Hitit kralları Mısır prensiyle evlenerek akrabalık bile kurulmuştur. Karşılıklı hediyeler gönderilmiştir. Ama bu hediyeler içinde Hitit kralının gönderdiği bir kılıç Mısır' da büyük sükse ve hayranlık uyandırmakla kalmamış, Mısır yazılı metinlerine de geçmiştir. Bu metinde "Hitilerin gönderdiği kılıç bizim kılıçları peynir gibi doğradı" diye yazılmaktadır. Biz Hititlerin son dönemlerinde Anadolu'da az da olsa demirin işlenmeye başlandığını ve Hitit kralının gönderdiği hediye kılıcın, demir bir kılıç olduğu ve Mısırlıların bronz kılıçlarını bu hale getirdiğini anlatmaktadır. Demek ki; o tarihte demir bir kılıca sahip olmak, günümüzde adrese teslim Toma-Hawk füzeleriyle eşdeğermiş.

TURİZM OLGUSU VE ÇORUM

Aslında; seyahat etmek insanın doğasında vardır. Yaratan "yürü ya kulum" demiş ve insanoğlu yeryüzünde kendisini bulduğundan beri, acıkmış karnını doyurmak için, hastalığına şifa için, yaratanına ibadet için, zengin olmak için, ilim, irfan öğrenmek, yeni yurtlar keşfetmek için, ilk günden bu güne gezmiş durmuş. Merakı ve arzusu artmış eksilmemiş.

Yüzyılımıza gelindiğinde insanın bireysel veya toplu olarak yaptığı seyahatler TURİZM sektörünü oluşturmuştur.

21.yüzyıla girerken "Küreselleşen" dünyamızda, bu küreselleşmede en büyük pay Turizm sektöründe olduğu gibi, yine bu sektör, insanların sosyal ve kültürel etkileşimlerini hızlandırarak, dünya barışına da büyük katkı sağlamaktadır.

Günümüzde ülkeler yıllık mali portresi 500 milyar doları bulan Turizm sektöründen daha fazla

pay alabilmek için müthiş bir yarış halindedir. Emek yoğun bir hizmet sektörü olan Turizmde; Turisti çeken ülkelerin doğal ve kültürel zenginlikleri ve otantik unsurlarıdır. Sektörde başarı bu kaynakların, tesis, tanıtım, pazarlama ve organizasyondaki başarıyla paralel yürümektedir.

Ülkemiz Turizm kaynakları bakımından Dünyanın en zengini ve kültürel kaynakların kullanımında da oran bundan pek farklı değildir.

Dilerseniz bir de objektifi Çorum'a çevirelim. Tarihi ipek yolu üzerinde bulunan Çorum, M.Ö. 5 bin yılından bugüne kadar sürekli iskan görmüş, yedi bin yıllık tarihi süreçte pek çok uygarlıklara sahne olmuş ve günümüze hemen her köşesinde zengin kalıntılarla ulaşmıştır.

M.Ö. II' de Dünyanın iki süper devletinden birisi olan Hititlerin Başkenti Çorum'un Boğazkale İlçesi'ndedir. Daha pek çok kültürel kalıntılarda sinesinde barındıran Boğazköy (Hatuşa) Hititlere ait tapınaklar, saraylar, surlar, anıtsal kapılar vb. gibi eserlerin yanında Yazılı Kaya Açık Hava Mabedi ile dünyada tek örnektir. Bu örneklerin yanında Eski Tunç Çağı'na ait 13 kral mezarı ve zengin kalıntılarıyla yine Dünya çapında bir

merkezdir. Eski yapar, Pazarlı, Kuşsa ray, Kalınkaya, Büyük Güllücek, Ortaköy, Bütet vb. antik araştırma merkezleri, kaleler, camiler, türbe, çeşme, saat kuleleri ve sivil mimari eserlerini tek tek sıralamaya sayfalar yetmez. Buna yaylaları, parkları, mesire yerleri, doğal güzellikleri, el sanat ürünleri ve folklor zenginliklerini ekleyin ve karşınıza çıkan potansiyeli siz düşünün.

İlimizin, bu zenginlikleriyle Turizmden hak ettiği payı alabilmesi için, tesis tanıtım, pazarlama ve örgütleme eksikliklerini hızla tamamlaması gerekmektedir.

Biraz gayret; tünelin ucu görünmek üzere, unutmayalım ki bu konuda en büyük referansımız, tarihi ve geleneksel konukseverliğimizdir.

V. ULUSLARARASI HİTİTOLOJİ KONGRESİ

Bu yıl V. Düzenlenen Hititoloji Kongresi'nin ilki 10. Uluslar Arası Hitit Festivali bünyesinde 19-21 Temmuz 1990 tarihinde Çorum'da yapıldı. Üç yılda bir periyodik olarak düzenlenen Hititoloji Kongreleri, biri Türkiye'de Çorum'da, biri yurt dışında yapılmaktadır. Birincisi Çorum'da, ikincisi İtalya'da, Üçüncüsü Çorum'da, Dördüncüsü Almanya'da, beşin Hititoloji Kongresi de 02-08 Eylül 2002'de Çorum'da toplanacaktır.

Eski Anadolu kültürleri içinde önemli bir yeri olan Hititoloji'nin bilim âleminin de keşfetmesi 100 yıllık bir süreye uzanır. Buna rağmen Mısır, Asur kaynaklarında ve İncil'de Hititlerden söz edildiği için dünya daha önce de Hittilerden haberdardır. Çorum sınırları içinde Boğazköy ve Alacahöyük başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yerinde kazı ve inceleme yapan bilim adamları çağının süper devleti olan Hititlerin siyasi, askeri, sosyal ve kültürel yönden tanınmasında, Hitit Dilinin çözülmesinde büyük mesafe almışlardır. Bu bilim adamlarının birkaç nesil süren fedakâr çalışmaları sonucu olmuştur. Ama daha alınması

gereken yol, alınandan daha uzun, daha çok sabır ve meşakkat istemektedir. Sadece Boğazköy'de 25 binin üzerinde tablet ve tablet parçası bulunmuştur. Ayrıca Şappinova'da, Maşat'da, Gültepe'de de birçok önemli merkezde Hitit yazılı belgelerine rastlanmıştır. Bunlardan daha önemli bir bölümü çözüm beklemektedir. Hitit medeniyetinde geçen 1500 den fazla yer ve bölge isimlerinin pek çoğu coğrafi yerlerine oturtulamamıştır. Yine de bu konuda önemli araştırmalar yapılmış ve yayınlanmıştır.

Hititler Neşa şehrinin dilini konuşuyorlardı. Hitit adı coğrafi bir bölgeyi tanımlıyordu. Hitit öncesi Anadolu'sunda özellikle, eski Tunç Çağına tarihlendirilen ve Alacahöyük kral mezarlarında bulunan;altın,gümüş,kap -kacak,güneş kursu,boğa ve geyik heykelcikleriyle tanıdığımız bu zengin kültürü meydana getiren Anadolu'nun yerli kavmi Hattiler'den geliyordu. Başlangıçta Kussara ve Neşa'da oturan Hitit krallarından Anitta Boğazköyü yakıp,yıkmiş ve lanetlemişti. Ancak I.Hattuşili Boğazkaleyi başkent yaptıktan sonra isimlerini Hatti Ülkesinin Kralı,sahibi manasına gelen “Hattusili” koydukları da bir vakıdır.

Hitiler, yerli halk Hattiler, kendilerine akaraba olan Luviler,Güney Anadolu'da yerleşik Hurriler ve Pala'lar gibi pek çok etnik yapıdaki toplulukları egemenliklerine almışlar,kültürel bir potada eritmişler. MÖ.II. binlerde Anadolu birliğini sağlayan bir devlet,bir imparatorluk kurmuşlardır.

Günümüze ulaşan anıtsal mimari yapıları, yazılı anıt ve arşivleri, sosyal yaşayışları, idari sistemleri, dini kültürleri, komşuları olan Mısır, Asur,Miken uygarlıkları ile etkileşimleri araştırmacıların önüne açılan ve çözüm bekleyen ufuklardır.

Boğazköy ve Alacahöyük'te temiz su şebekesi, kanalizasyon sistemleri, saraylardaki WC lerin düşünülmüş ve uygulanmış olması Hititlerin temizlik ve çevre bilincinin kendilerinden binlerce yıl sonra bile birçok ülkelerde görülmemesi düşündürücüdür.

Hitit Krallığı feodal bir yapıdadır. Ülke içinde krala bağlı (bağlılığı yazılı, yeminle teyit edilmiş) küçük krallıklar ve prenslikler vardı. Bu prensler (Osmanlı Tımar Sistemi gibi) yaya ve arabalı askerleri ile savaşta kralın ordusuna katılırdı. Kral mühürlü tapu belgeleri bulunmuştur.

Kralın bağışladığı topraklar şahsa bağlı olup, satılamaz ve miras yoluyla devredilemezdi.

Anadolu Tarih ve Kültürünü tanımak Hititleri tanımakla mümkündür.

Hititoloji kongresi düzenlenmeden önce; Hititoloji bildirileri münferit olarak diğer kongrelerde yapılırdı. Sumeroloji, Asuroloji kongreleri, Türk Tarih Kongreleri, Kazı Sempozyumlarında Hititoloji bildirileri sunulurdu. Hititoloji Kongreleriyle araştırma sonuçları gerektiği biçimde gündemdeki yerini alabilmektedir, hem de tam olması gereken yerde Hitit Başkentinde. Bunu başlatanlara, sürdürenlere şükran borçluyuz.

Çorum olarak beşincisini düzenlediğimiz Hititoloji Kongresinden Çorum'a daha büyük tanıtım,daha çok katkı sağlamak gerekir. Katılımcı ve izleyici sayısını artırmak, kongreyi layık olduğu biçimde il, ülke ve dünya gündemine taşımak gerekir. Bu konuda herkesin kendi ölçeğinde üstlenmesi gereken görevleri vardır. Unutmayalım ki;"Akıllılar fırsatları değerlendirir, dahiler fırsatları kendileri yaratır, aptallar fırsat kaçıır" .

YUNUS'CA SEVGİDE BULUŞMAK

Ağaçlar sevgiyle yaprak açar, çiçeğe durur iğdeler...

Sevgidir dikenden güller açtıran...

Sevince bir başkadır denizin tuzu, göğün mavisi, çiçeğin kokusu, bir başkadır gölde balık, daldaki çiçek, Türkülerdeki ezgi, ibadetteki haz...

Sevgiyle buluştuğunda bir başkadır yaşama sevinci.

Sevgidir atomlar, sistemleri, galaksileri döndüren güç, zerreden-küreye ne varsa kâinatta birbirine bağlayan cazibe. Sevgiyle iner yeryüzüne rahmet ve sevgiyle fışkırır bereket, sevgi varsa, vardır; yüzlerde tebessüm, gönüllerde huzur ne varsa bilinen iyiye güzele dair, sevgiyle yaşar, sevgiyle hayat bulur.

Sevgi anlayıştır, sevgi mutluluktur, fedakarlıktır, erdemlilik, kardeşliktir, dayanışmadır, paylaşmadır, birlik, beraberliktir,

uygarlıktır, yücelme, yükselme, canlıyı-carsızı dostça kucaklamaktır. Sözün özü: insan olmak, insanca yaşamaktır.

Sevgiyle, sevgisizlik bir tahtıravalli gibidir. Birisi yükselince, diğeri alçalır.

Sevgi fakirleştğinde ya da kaybolduğunda yerine kinler, nefretler, düşmanlıklar, zulümler, haksızlıklar, ihtiraslar hortlar, böyle ortamlarda yaşar Firavunlar, Nemrutlar, Neronlar... Kanla beslenen vampirler gibi acıktıkça yer, yedikçe acıdır. İnsanlık tarihi bu yüzden çok büyük acılar yaşamıştır.

Ağlayanı güldürmek, açtı doyurmak, açığı giydirmekteki hazzı tadabilmek için sevgiden başka çare de yöntemde yoktur.

"Sevelim, sevillelim. Dünya kimseye kalmaz"

Diyen Yunus'un sözündeki sırrı iyi anlamak gerek.

Sevginin mekânı gönüldür. Türkçemizdeki gönül kelimesinin yerine kullanılan, başka dillerdeki kalp-yürek karşılığı kelimeler gönülün anlam ve içeriğini ifadeden çok uzaktır. Gönül kelimesini mısralarında çokça ve gerçek anlamıyla Yunus kullanmıştır.

"Gönül nedir bilene,gönül veresim gelir"
ve

"Gönül Çalab'ın tahtı,Çalap gönüle baktı
iki cihan bedbahtı,kim bir gönül yıkarsa"
Diye.

Tanrının tahtının gönül olduğunu ve Tanrıya en çok gönülle yaklaşılabileceğini ifade ediyor. Belki bu yüzden gönülde kötülüğe yer yoktur. Orada hep iyilikler ve güzellikler bulunur. "Taş kalpli" , "kötü kalpli" denir ama, kötü gönüllü denmez. Oysa "gönül ehli" , "gönül dostu","gönül almak","gönül vermek" tabirlerini sıkça kullanırız.

Gönül bir kristale, bir sırça köşke benzetilir, kırılması çok kolay, ama onarılması imkansızdır. Onarılsa bile izi kalır. Böylesine hassas olan gönül yinede karşılaştığı olumsuzlulara karşı sevecendir. Tepkisi ya "gönül yorgunluğu" olur, ya da "gönül kırgınlığı" hepsi o kadar. Ama yine Yunus'un dizesiyle ifade edildiği gibi, gönül yıkmanın cezası iki cihan bedbahtlığıdır ki, bundan büyük bir ceza da olmasa gerek.

Var olmaktan amaç gönülleri fethetmektir. Sevmekte, sevene de, sevileni de fayda vardır. Sevgi Hak sevgisiyle başlarsa halk sevgisiyle, halk

sevgisiyle başlarsa Hak sevgisiyle bütünlüğe ulaşarak kemale erer.

Zihinler bazen ikilem içinde kalır. Haydi kuğuyu sevdik, kargayı nasıl sevelim? Ceylanı, kuzuyu sevdik, yılanı, çıyanı nasıl sevelim? Diyelim ki iyiyi, güzeli sevmek kolay. Ya kötüyü, zalimi, gaddarı nasıl sevelim? Yunus diyor ki yine: "Yaratılanı sevdik, Yaratandan ötürü"

Demek ki; onları da sevmek için çok önemli bir sebep var YARATAN ve onunun rızası. Çünkü onların yaratılmalarında da bizim bilmediğimiz bir "Hikmet-i Hüda" vardır.

Gönül bir okyanustur, sevdikçe genişler ve huzura erer. Kin ve düşmanlık bir demir kafestir, sevmeyeni de seilmeyeni de Sıkar, bunaltır, boğar.

Var sen sevgiye sarıl. Çarede, çözüm de ondadır.

